

Univerzita Karlova v Praze
Právnická fakulta

Gabriela Kolaříková

Vyhoštění v mezinárodním právu

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: JUDr. Věra Honusková, Ph.D.

Katedra mezinárodního práva

Praha, 2014

„Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracovala samostatně, všechny použité zdroje a literatura byly řádně citovány a práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.“

Gabriela Kolaříková

V Praze dne 31.3.2014

Touto cestou bych ráda poděkovala vedoucí mé diplomové práce JUDr. Věře Honuskové Ph.D. za připomínky, ochotu a trpělivost při zpracování mé práce a celkově za to, že mě přivedla k tématu migrace. Také bych ráda poděkovala Organizaci pro pomoc uprchlíkům za poskytnutí pracovních zkušeností, bez nichž by má diplomová práce nevznikla v této podobě.

Obsah

1. Úvod	1
2. Metodologie	4
3. Právo na vyhoštění cizinců	5
3.1 Vyhoštění	5
3.2 Právo státu vyhostit cizince a jeho zařazení do kontextu mezinárodního práva.....	5
3.2.1 Vývoj práva státu vyhostit cizince.....	7
3.2.2 Ahmadou Sadio Diallo (Guinea) v. Demokratická republika Kongo.....	9
3.3 Limity oprávnění státu vyhostit cizince.....	11
3.3.1 Omezení lidskými právy.....	11
3.4 Cílová země vyhoštění.....	12
3.5 Pojem „cizinec“.....	16
4. Odlišení pojmů.....	18
4.1 Deportace	18
4.2 Odepření vstupu	18
4.3 Extradice	19
4.4 Refoulement.....	19
4.5 Readmise.....	20
4.6 Shrnutí	21
5. Hromadné vyhoštění.....	22
5.1 Hromadné vyhoštění v době války a po jejím skončení.....	23
5.2 Úmluvy týkající se hromadného vyhoštění	24
5.3 Definice hromadného vyhoštění	25
5.4 Hromadné vyhoštění podle Africké charty lidských práv a práv národů.....	27
5.5 Hromadné vyhoštění dle Evropské úmluvy o ochraně lidských práv	28
5.5.1 Čonka v. Belgie.....	28
5.5.2 Hirsi Jamaa a ostatní proti Itálii	30
5.6 Shrnutí	31
6. Ochrana práva na rodinu, rodinný život	33
6.1 Mezinárodněprávní dokumenty chránící rodinný život	33
6.2 Ochrana rodiny dle Mezinárodního paktu o občanských a politických právech.....	34
6.2.1 Capena proti Kanadě	35
6.2.2 Winata proti Austrálii	37

6.3	Ochrana práva na respektování rodinného a soukromého života dle Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod	39
6.3.1	Kritéria posouzení nezbytnosti vyhoštění.....	40
6.3.2	Integrovaní cizinci.....	40
6.3.3	Možnost návratu do země původu	41
6.3.4	Případy Evropského soudu pro lidská práva.....	42
6.3.4.1	Berrehab v. Nizozemí.....	42
6.3.4.2	Gul v. Švýcarsko	44
6.3.4.3	Moustaquim v. Belgie	45
6.3.4.4	Uner v. Nizozemí	46
6.4	Shrnutí	48
7.	Vyhoštění vlastních občanů	50
7.1	Shrnutí	53
8.	Závěr	54
9.	Seznam zkratk	56
10.	Seznam literatury.....	57

1. Úvod

Migrace je fenoménem, kterým se zabývají různé vědní obory a zjišťují její příčiny, usměrňují její průběh a následně řeší její dopady. Cílem této práce není hodnotit migraci jako celek, ostatně je to mezioborový jev a není reálné ho postihnout v rozsahu diplomové práce, ale pokusím se zhodnotit, jak se tento fenomén promítl do oblasti práva a konkrétně práva mezinárodního. Migraci řeší v rámci svých vnitrostátních právních řádů i jednotlivé státy, ovšem jak je tomu i u ostatních odvětví práva, existuje snaha států o regionální a mezinárodní řešení. Pro celou problematiku se postupně začal využívat pojem „migrační právo“ jako zastřešující pojem pro komplex právních vztahů mezi osobami, skupinami a státy, které společně regulují pohyb jednotlivců.

V důsledku migrace může dojít k situacím, kdy se pobyt jedinců v hostitelském státě stane nežádoucím. V těchto situacích státy přistupují k vyhoštění cizinců ze svého území. Důvody vyhoštění jsou různé, ovšem i v této situaci mají jednotlivci zaručena práva, která státy musí respektovat. Tato práva jednotlivců mohou být i silnější než právo státu cizince vyhostit. Má práce se bude zabývat těmi právy jednotlivců, která nesmějí být státem narušena nebo mohou být omezena pouze za striktních a předem daných podmínek.

Otázka migrace a s ní související problémy s vyhošťováním cizinců, jejichž přítomnost v hostitelském státě z různých důvodů již není vítaná, je velmi aktuální, přestože její úprava v mezinárodním právu je nekomplexní a převážně regionální. Tento nedostatek se snaží napravit Komise OSN pro mezinárodní právo, která se již od roku 2005 snaží zformulovat text, který by státům stanovil přesné mantinely, ve kterých je možné cizince vyhostit a vyhošťovaným cizincům zajistila příslušná práva.

Ve vztahu k vyhoštění jsou upravena pouze jednotlivá odvětví migračního práva, jako jsou práva migrujících pracovníků či právní postavení uprchlíků. Právo státu vyhostit ze svého území cizince je právem obecně přijímaným a jako takové bude výchozí premisou pro budoucí mezinárodní úpravu regulující vyhošťování osob. Snaha Komise OSN pro mezinárodní právo o univerzální úpravu byla základním podkladem pro zpracování mé diplomové práce. Komise OSN pro mezinárodní právo rozdělila plánovanou úpravu na několik částí a jednou z nich je vymezení práv, která mohou cizinci či skupiny cizinců požívat. Tohoto dělení jsem se držela i ve své práci. Je to dělení systematické, logické a často vychází z již existujících mezinárodních smluv, které parciálně upravují práva migrantů, resp. jejich vyhoštění. Dělení vychází z limitů, které má právo státu vyhostit cizince. Komise OSN

pro mezinárodní právo ve své práci definuje limity oprávnění státu vyhostit cizince a díky těmto limitům stanovila i skupiny osob, požívající různá práva, která musí být při výkonu práva na vyhoštění šetřena. Analýza práv jednotlivých skupin bude stěžejní částí mé diplomové práce. Není ale v možnostech předkládané práce popsat všechna omezení, proto si vyberu pouze některé. Z první skupiny omezení, tj. limity spojené s osobami, které mají být vyhoštěny (*ratione personae*) jsem zvolila zákaz hromadného vyhoštění a vyhoštění týkající se vlastních občanů státu. Z druhé skupiny, tj. limity dané základními právy osob, které mají být vyhoštěny (*ratione materiae*), jsem zvolila právo na rodinný a soukromý život. Rozboru limitů práva státu vyhostit jednotlivce a zdůvodnění výběru skupin, kterým se budu věnovat, provedu v příslušných kapitolách.

Na vyhošťování se budu dívat z pohledu negativní povinnosti státu za určitých okolností nevyhostit cizince. Nebudu se zabývat důvody, které mohou stát vést k vyhoštění cizince z jeho území. Tato problematika je též velmi obsáhlá a různorodá, proto není možné na prostoru diplomové práce se zabývat i touto nedílnou součástí migračního práva.

Ve své práci se pokusím zhodnotit, zda navrhované řešení pro jednotlivé oblasti práv je dostatečné a poskytuje efektivní ochranu práv cizinců. Problémem, který se prolíná celou mou prací, ale i navrhovanou kodifikací Komise OSN pro mezinárodní právo či již funkčními mechanismy jednotlivých úmluv, je otázka vyváženosti práva státu vyhostit osobu ze svého území a na druhé straně zaručená práva migrujících osob. Hledání takové vyváženosti je složitým a dlouhotrvajícím procesem, podléhajícím mnoha faktorům a průběžně se měnícím v čase. Ve své práci se budu snažit posoudit, jakým způsobem k této problematice přistupuje Komise OSN pro mezinárodní právo a zda se plánovaná kodifikace vychyluje či nevychyluje ve prospěch osobních práv migrujících osob či práva státu regulovat přítomnost cizinců na svém území.

Na začátku své práce se budu zabývat teoretickými východisky pro právo státu vyhostit cizince ze svého území. Krátce se také dotknu historického vývoje práva státu vyhostit cizince, který vyústil v první rozhodnutí Mezinárodního soudního dvora ve věci vyhoštění.

V oblasti migračního práva se objevuje velké množství pojmů, které jsou na první pohled významově podobné pojmu vyhoštění. Při bližším zkoumání ale zjistíme, že jde o pojmy odlišné a vyskytující se pouze v některých oblastech migračního práva. Z těchto důvodů uvedu přehled daných pojmů s jejich patřičným vysvětlením. Takový postup mi umožní i přesněji definovat samotný pojem vyhoštění.

Hlavní částí mé práce bude analýza úpravy práv jednotlivých osob, jak jsem uvedla výše. První skupinou osob, které se poskytuje ochrana, jsou osoby dotčené jednáním státu, které

vede k jejich hromadnému vyhoštění. Fenomén hromadného vyhoštění by si zasloužil i detailnější zpracování než pouze jednu kapitolu diplomové práce, ale považuji ho za tak významný, že jsem ho nemohla přejít pouze s odkazem jinou, podrobnější práci, a proto se jím budu zabývat v kapitole páté.

V další kapitole přistoupím k zpracování práva na rodinu a rodinný život, jako jednoho z lidských práv, které vyžaduje ochranu. Rodina a rodinný život jsou součástí života téměř všech osob, proto ochranu tohoto práva považuji za velmi důležitou a to i vzhledem k citlivosti tohoto tématu.

V poslední kapitole se budu zabývat vyhoštěním občanů z jejich vlastního státu.

Vyhoštěním se budu zabývat ve světle rozhodnutí Výboru pro lidská práva OSN a Evropského soudu pro lidská práva. V některých kapitolách zmíním i jiné mezinárodní orgány, ale tyto dva uvedené poskytují nejrozvinutější rozhodovací praxi a také odrážejí pohled mezinárodních orgánů, které představují nevyšší dosud dosažený standard ochrany lidských práv v prostředí rozvinutých demokratických států.

Míra poskytované ochrany je také odvislá od procesních záruk a postupů, které slouží cizincům k uplatňování jejich práv. Já se své práci zaměřím pouze na hmotněprávní aspekty ochrany práv, ačkoli nelze říci, že by úroveň procesních práv byla méně důležitá než úroveň hmotněprávní ochrany.

Nebudu se zabývat vnitrostátními úpravami v jednotlivých státech, pouze je v některých případech okrajově zmíním. Jejich analýza by byla jistě zajímavým a přínosným pohledem, ale já se budu problematikou zabývat výhradně z pohledu mezinárodního práva veřejného.

2. Metodologie

Ve své diplomové práci jsem vycházela z mezinárodních smluv, judikatury mezinárodních soudů či obdobných rozhodovacích orgánů a z dostupné literatury. Nejdůležitějšími mezinárodními úmluvami, které jsem používala v průběhu celé práce, jsou Mezinárodní pakt o občanských a politických právech a Evropská úmluva o ochraně lidských práv a svobod a rozhodovací praxe na ně navázaných kontrolních orgánů.

Vyhoštění, jako jeden z aspektů migračního práva, hraje významnou roli v migrační politice jednotlivých států. I přesto je tento fenomén autory odborné literatury často opomíjen a v literatuře je popisován jen jako jeden z institutů mezinárodní migrace vedle institutů jako je nelegální migrace nebo pracovní migrace. Literaturu jsem používala převážně anglicky psanou. K tomu mi velice pomohl můj studijní pobyt na univerzitě v Soluni, kde jsem mohla využít dobře vybavené knihovny. Velkým přínosem byla i možnost meziknihovní výpůjční služby či přístup do databází právnických periodik poskytovaný knihovnou právnické fakulty. Z česky psané literatury jsem využila především obecnou literaturu vztahující se k mezinárodnímu právu, protože k tématu mé diplomové práce je česky psaná literatura pouze omezená.

Cílem mé práce bylo zjistit, jakou formu ochrany nabízí Komise OSN pro mezinárodní právo ve srovnání se současnou úpravou problematiky a praxí. Z tohoto důvodu jsem vycházela především ze zpráv zvláštního zpravodaje Komise OSN pro mezinárodní právo. Tyto zprávy byly velmi cenným podkladem, protože mi poskytly komplexní pohled na problematiku a byly výchozím bodem pro hlubší bádání o tématu. Téma je zde zpracováno velmi důkladně a problematika vyhoštění je zde zařazena do kontextu mezinárodního práva i neprávních oborů. V předkládané diplomové práci jsem používala metodu analytickou a v některých částech i metodu deskriptivní a komparativní.

3. Právo na vyhoštění cizinců

3.1 Vyhoštění

Pojem „vyhoštění“ je obecný pojem s širokým a nespécifickým významem, který obecně můžeme vysvětlit jako takové jednání suverénního státu, jehož důsledkem je nucený odchod jedince z území dotčeného státu. Jinými slovy jde o ukončení práva cizince na vstup a pobyt na území státu.¹ Komise pro mezinárodní právo považuje za vyhoštění „*právní akt, ve kterém stát nutí osobu, která je příslušníkem jiného státu, opustit jeho území*“². Goodwin-Gill nabízí podobnou definici, když tvrdí, že: *vyhoštění je formální proces, kterým stát rozhodl o požadavku na legálně pobývajícího cizince, aby opustil jeho území, nebo ho násilně vyvede ze svého území*³. Vyhoštění lze definovat i širěji a to jako „*jednání nebo nejednání státních orgánů se záměrem, jehož následkem je zabezpečení odchodu osoby nebo osob z území státu proti jejich vůli*“⁴. Tato definice rozšiřuje předchozí o dva aspekty. Za prvé se vztahuje na individuální i hromadné vyhoštění a za druhé zdůrazňuje nedobrovolnost vyhoštění. I z ostatních definic vyplývá, že cizinec je povinen podrobit se autoritativnímu rozhodnutí státních orgánů o opuštění území státu, je ale vhodné zdůraznit, že cizinec se sice podřídí rozhodnutí, ale nikdy o takové rozhodnutí nežádá. Naopak, pokud chce cizinec opustit stát ze své vlastní vůle, není obvyklé, že by státy bránily cizincům v opuštění jejich území. Samozřejmě mohou být výjimky z toho pravidla, např. výkon trestu odnětí svobody. Vyhoštění není upraveno pouze v mezinárodním právu, ale i v právních řádech jednotlivých států a v právu evropském.

3.2 Právo státu vyhostit cizince a jeho zařazení do kontextu mezinárodního práva.

Obyvatelstvo je jedním z nezbytných atributů státu. Obyvatelstvem rozumíme souhrn jednotlivců, kteří pobývají na území státu a podléhají jeho moci. Podle právního vztahu ke státu pobytu tak dělíme jednotlivce na státní příslušníky (občany) a cizince, případně osoby

---

¹"Expulsionn." *A Dictionary of Law*. by Jonathan Law and Elizabeth A. Martin. Oxford University Press 2009 *Oxford Reference Online*. Oxford University Press. Aristotle University of Thessaloniki. 27 November 2011 <http://www.oxfordreference.com/views/ENTRY.html?subview=Main&entry=t49.e1499>.

² Preliminary report on the expulsion on aliens, Organizace spojených národů, A/CN.4/554, s. 6.

³ GOODWIN-GILL, Guy S. *The refugee in international law*. 2. ed. Oxford: Clarendon Press, 1998, s. 117. Clarendon Paperbacks. ISBN 0198260202.

⁴ HENCKAERTS, Jean-Marie. *Mass expulsion in modern international law and practice*. Hague: Martinus Nijhoff Publishers, 1995. s.4.

bez státní příslušnosti (apatridy). Toto dělení je platné pro fyzické i právnické osoby, ale vzhledem k tomu, že hlavním tématem mé práce je vyhoštění, budu v textu práce státní příslušnost vztahovat vždy jen k fyzickým osobám. Úprava podmínek nabývání a pozbývání státního občanství je věcí konkrétního státu a pro právo mezinárodní není podstatná. Pro mezinárodní právo je důležité státní občanství jako svazek mezi jednotlivcem a státem a s tím spojené oprávnění a závazky ve vztahu stát – jednotlivec. Přestože podmínky nabývání a pozbývání státního občanství jsou věcí každého státu, není diskrece státu v tomto směru neomezená, omezuje ji právě mezinárodní právo.⁵

Státní občanství ve výše popsaném smyslu doplňuje občanství Evropské unie. Občanství EU je vždy odvozováno od občanství některého členského státu a rozšiřuje toto státní občanství o nově přiznaná občanská práva. Občanství Evropské unie umožňuje každému občanu EU svobodně se pohybovat a pobývat na území členských států. Občanství Evropské unie je upraveno v čl. 20 a násl. Smlouvy o fungování Evropské unie a čl. 9 až 11 Smlouvy o Evropské unii. I v tomto případě platí, že udělení či přiznání občanství konkrétního členského státu je vždy výhradně v kompetenci státu.

Vstupem cizince na území hostitelského státu nezaniká jeho dosavadní státoobčanský svazek, ale cizinec je povinen podrobit se jeho jurisdikci státu aktuálního pobytu. Pobyt cizinců v hostitelském státě je upraven správními normami, které ale rozlišují, zda se jedná o krátkodobý pobyt např. za účelem turistiky nebo o dlouhodobý či trvalý pobyt, např. za účelem podnikání či zaměstnání. Na druhou ze skupin jsou kladeny další požadavky, které jsou podobné požadavkům kladeným na státní občany.⁶ Na cizince je aplikovatelná mezinárodní pozitivněprávní úprava lidských práv obsažená v závazných obyčejích či mezinárodních smlouvách a to jak univerzálních, tak regionálních. Ochrana lidským právům je poskytována bez ohledu na státní příslušnost, v době míru i v době války.⁷

Hostitelský stát není oprávněn bránit cizincům v opuštění jeho území, ale může pro to stanovit konkrétní administrativní postup nebo může cizince z konkrétních důvodů a dočasně na území státu zadržovat. Takový postup státy volí např. do doby skončení trestního řízení nebo do odpykání uloženého trestu. Podle mezinárodního práva stát nemá povinnost cizince vpustit na své území ani mu zajistit pobyt. Naopak může cizince kdykoli vyzvat, aby opustil území státu a v případě neuposlechnutí cizince vyhostit nebo dokonce ho násilně z území vyvést. Právo vyhostit cizince je všeobecně uznáváno a není rozhodné, zda cizinec ve státě pobýval

---

⁵ ČEPELKA, Čestmír a Pavel ŠTURMA. Mezinárodní právo veřejné. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2008, s. 325-327.

⁶ Např.: placení daní a poplatků.

⁷ Tamtéž, s. 397.

krátkodobě či dlouhodobě. Vyhoštění závisí na volní úvaze státu, ale nesmí se tak stát svévolně, což by naplňovala zneužití práva a tím i porušení mezinárodního práva. Vyhoštění není považováno za trest ale za administrativní opatření příkazující cizinci opustit území hostitelského státu.⁸

Vyhoštění je současném světě běžným fenoménem, se kterým se setkáváme v prakticky ve všech částech světa. Nejedná se ovšem o nový institut.

V teorii není úplně jasné, jaký je zdroj práva státu vyhostit cizince. Autoři publikací zabývající se touto problematikou často odkazují na existenci mezinárodního obyčeje uznávajícího právo státu vyhostit cizince a k tomu logicky řadí i povinnost států přijmou své občany na území.⁹ V praxi dochází k vyhošťování tisíců cizinců především ze států severní polokoule do států jižních, a proto je možné tuto setrvalou praxi považovat za samostatný mezinárodní obyčej. Naopak jiní docházejí k závěru, že zdroj práva na vyhoštění cizince je třeba spatřovat v suverenitě států.¹⁰

3.2.1 Vývoj práva státu vyhostit cizince

Lze říci, že volný přístup a pobyt cizinců v hostitelském státě byl vždy regulován a vyhoštění lze považovat za jeden ze způsobů regulace. Způsoby regulace se ovšem vyvíjejí. Jako jednu z nejstarších regulací můžeme uvést Hariánovu zeď, která měla zabránit vstupu skotských kmenů na území římské říše. V době moderního práva se většina států kloní k administrativnímu omezování vstupu a pobytu cizinců, nicméně na některých hranicích můžeme nalézt i v současné době ploty podobné Hadriánově zdi.¹¹

Právo vyhostit cizince, stejně jako většina jiných práv, zaznamenalo historický vývoj, který determinuje nynější podobu tohoto práva. V období od antického Řecka a Říma až po období středověku bylo vyhoštění používáno jako trest za závažné zločiny. Ve středověké Anglii bylo ale možné vyhostit osobu i pouze z důvodu chudoby.¹² Právo osoby pobývat na území jiného státu bylo silně ovlivněno myšlenkou, která se objevila po první světové válce a to, že každý národ má právo na svůj vlastní stát. Zakládání národnostních států v Evropě tak vedlo k přesunům velkého množství obyvatelstva, následovaný přesuny v důsledku protizidovských

---

⁸ Tamtéž, s. 349-351.

⁹ ALEINIKOFF, T. Alexander a Vincent CHETAIL. *Migration and International Legal Norms*. The Hague: T.M.C. AsserPress, 2003, s. 32, ISBN 90-6704-157-2.

¹⁰ Third report on the expulsion on aliens, Organizace spojených národů, A/CN.4/581, s. 5 n.

¹¹ Např. na hranici mezi Španělskem a Marokem u města Ceuta či plánovaný plot mezi Bulharskem a Tureckem.

¹² CORNELISSE, Galina. *Immigration detention and human rights: rethinking territorial sovereignty*. Boston: Martinus Nijhoff Publishers, 2010, s. 232-235.

zákonů v Hitlerovském Německu až po odsun více než 14 milionů etnických Němců z Polska, Maďarska či Československa po skončení druhé světové války. Bylo to též období, kdy se cestovní doklad stal základním dokumentem pro mezinárodní migraci. V Evropě v sedmdesátých letech dvacátého století nastalo období, kdy v důsledku ropné krize a s tím související nedostatek pracovních míst, se státy západní a severní Evropy snažily repatriovat velké množství pracovníků ze středomořských států.¹³

Je patrné, že vyhoštění cizinců mělo v minulosti různé důvody – byl to nástroj regulující prosperitu státu, způsob sociální regulace či způsob prosazení národnostních států. Současná praxe ve vyhošťování je založena především na systému teritoriálních států a principu státního občanství.¹⁴

Principem, který se prolíná celou mou je princip omezenosti práva státu vyhostit cizince. Toto omezení je v moderním mezinárodním právu prakticky nezpochybnitelné. Je ovšem třeba připomenout, že v minulosti byl pohled na toto právo státu zcela opačný.

V právním systému i judikatuře Velké Británie a USA můžeme nalézt stanoviska, která považují migraci za věc mezinárodního obchodu¹⁵. S takovým to názorem se v aktuálním právu či judikatuře nesetkáme. Příkladem může být rozhodnutí Nejvyššího soudu USA ve věci ChaeChan Ping proti Spojeným státům (The Chinese Exclusion Case), ve kterém soudce S. J. Field mimo jiné uvedl: „*O tvrzení, že vláda Spojených států prostřednictvím činnosti svého zákonodárného sboru může vyloučit přístup cizinců na své území, si nemyslíme, že by o něm mohl být veden spor. Jurisdikce nad vlastním územím v takovém rozsahu je důsledkem nezávislosti každého státu. Pokud by nemohl vyloučit ze svého území cizince, podléhal by v tomto rozsahu kontrole jinou mocností*“.¹⁶

Dále ve věci Fong Yue Ting proti Spojeným státům soudce H. Greye s odkazem na citovaný rozsudek Nejvyššího soudu ve věci ChaeChan Ping proti Spojeným státům¹⁷ uvedl, že „*právo národa vyhostit či deportovat cizince, kteří nejsou naturalizováni nebo kteří neučinili žádné kroky k získání státního občanství, je založeno na stejných základech a je absolutní a ničím neomezené jako právo zakázat či zabránit jejich vstupu do země*“ Na jiném místě pak konstatoval, že „*právo zabránit vstupu či vyhostit všechny cizince, či jakoukoli skupinu*

---

¹³ Tamtéž, s. 232-235.

¹⁴ Tamtéž, s. 234.

¹⁵ POŘÍZEK, Pavel. *Vstup cizince na území státu (pohled mezinárodního, unijního a českého práva)*. Brno, 2012. Disertační práce. Právnická fakulta Masarykovy univerzity, s. 66.

¹⁶ Chae Chan Ping v. United States (1889), 130 U. S. 531, 32 Law Ed 1068.

¹⁷ Fong Yue Ting v. United States (1893), 149 U. S. 698, 37 Law Ed. 905.

cizinců, absolutně či za určitých podmínek, [je] ničím neodvozené a nezadatelné právo, každého suverénního a nezávislého národa, zásadní pro jeho bezpečnost, nezávislost a blahobyt.“

3.2.2 Ahmadou Sadio Diallo (Guinea) v. Demokratická republika Kongo

Od podobných závěrů se současná praxe mezinárodního práva odklonila, jak ukazuje i následující příklad.

Komise OSN pro mezinárodní právo není jediným mezinárodním, a ne pouze regionálním, orgánem, který se vyhoštěním v poslední době zabýval. Případ Diallo¹⁸ je poměrně nedávno rozhodnutým případem Mezinárodního soudního dvora a současně je vůbec prvním rozhodnutím ve věci vyhoštění cizince, který MSD vydal.¹⁹ Toto společně se snahou o kodifikaci institutu vyhoštění je nepochybným znakem aktuálnosti tématu vyhoštění a potřeby nastavení jeho hranic. Navíc bližším studiem rozsudku a zpráv ohledně prací Komise OSN pro mezinárodní právo zjišťujeme, že názor MSD a Komise je téměř shodný a oba orgány vyslovují nutnost použití stejných principů a pravidel.

Rozsudek je pozoruhodný ze tří hledisek. Za prvé se jedná o případ, kdy MSD odkazuje na rozhodnutí jiných mezinárodních soudních institucí a využívá jejich argumentace. Za druhé je to podruhé v celé historii MSD, kdy MSD rozhodl o reparaci za způsobenou újmu.²⁰ A za třetí se zdá, že toto rozhodnutí může znamenat konec případům diplomatické ochrany nad investicemi.²¹

Řízení v případě Diallo bylo zahájeno vládou Guiney v prosinci 1998. Mezi důvody, které přiměly Guineu aktivně vykonávat diplomatickou ochranu nad svým státním občanem, panem Diallem, zahrnovaly jeho zatčení, uvěznění a vyhoštění ze strany Demokratické republiky Kongo (dále jen „Kongo“) po 32 letech, které pan Diallo v Kongu strávil. Pan Diallo v Kongu úspěšně podnikal, založil dvě společnosti, které obchodovaly i se státními subjekty. V první polovině 80. let proti některým z těchto subjektů podal žalobu z důvodu nesplacení pohledávek. Dne 25. ledna 1988, byl pan Diallo zatčen, uvězněn a následně 28. ledna 1989 byl propuštěn. Dne 31. října 1995 předseda vlády Konga vydal rozhodnutí o vyhoštění pana Dialla. Důvodem tohoto vyhoštění bylo porušení veřejného pořádku, zejména v

---

¹⁸Ahmadou Sadio Diallo (Guinea) v. Demokratická republika Kongo ze dne 30.11.2010.

¹⁹ Seventh report on the expulsion on aliens, Organizace spojených národů, A/CN.4/642, s. 8.

²⁰ První byl případ Korfského kanálu z roku 1949, (Velká Británie proti Albánii), MSD 09/04/1949.

²¹ YOTOVA, Rumiana. Case note: Ahmadou sadio Diallo (Republic of Guinea) v. Democratic Republic of Congo, 7 Cambridge Student L. Rev. 2011, s. 121-126.

ekonomických, finančních a měnových oblastí.²² V důsledku toho byl pan Diallo 5. listopadu 1995, opět zatčen a umístěn ve věznici. Následně byl propuštěn a znovu zatčen a nakonec 31. ledna 1996 byl z Konga vyhoštěn.²³

MSD se případem zabýval ze dvou hledisek: práva jednotlivce a práva akcionáře. K části o právech akcionáře stačí uvést, že se MSD držel dosavadní judikatury, především případu Barcelona Traction. V případě vyhoštění bylo hlavní otázkou porušení ustanovení článku 13 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech a článku 12 odst. 4 Africké charty. Obě ustanovení mají téměř totožné znění: *Cizinec nacházející se právoplatně na území státu, který je smluvní stranou Paktu, může být z něho vyhoštěn pouze na základě rozhodnutí, k němuž se dospělo v souladu se zákonem, a má možnost, kromě případů, kdy naléhavé důvody národní bezpečnosti vyžadují jiný postup, předložit námitky proti svému vyhoštění a dát svůj případ přezkoumat příslušným orgánem nebo osobou nebo osobami příslušným orgánem zvláště označenými a být před nimi za tímto účelem zastoupen.* Z tohoto ustanovení MSD navíc vyvozuje i požadavek, aby domácí právo bylo v souladu s mezinárodními úmluvami.²⁴ Nestačí tedy, aby předmětné rozhodnutí bylo v souladu s vnitrostátním právem, jak vyžadují obě úmluvy. Je ovšem třeba mít na paměti, že obě ustanovení regulují pouze procesní postup vyhoštění, nikoli hmotněprávní důvody vyhoštění.²⁵

MSD ukázal velmi pozitivní přístup k lidským právům jednotlivce. MSD používá nejen argumentaci orgánů, které chrání lidská práva podle mezinárodních úmluv, jichž jsou oba státy smluvními stranami, ale také nezávislého regionálního soudu. MSD dokonce zašel nad návrhy stran, tj. neposuzoval pouze porušení mezinárodních úmluv, jichž jsou oba státy stranami, ale argumentoval i obecným mezinárodním právem. To je vítaným krokem v mezinárodní soudní ochraně a vývoji interpretace lidských práv. Vzhledem k tomu, že takto postupoval hlavní soudní orgán Organizace spojených národů, je pravděpodobné, že toto rozhodnutí bude inspirovat ostatní orgány a soudy zabývající se lidskými právy. Na druhou stranu ovšem Annemarieke Vermeer – Kunzli upozorňuje, že MSD nepoužil žádné pravidlo obyčejového práva, ač tím mohl potvrdit obyčejový status práv, o které se jednalo, konkrétně zákazu svévolného vyhoštění, práva na spravedlivý proces a nezákonné odejmutí majetku. Ve všech případech odkázal na ustanovení patřičným úmluv. Z tohoto důvodu nepovažuje odkazy na rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva a Meziamerického soudu pro lidská

---

²² Ahmadou Sadio Diallo (Guinea) v. Demokratická republika Kongo, odst. 50.

²³ Tamtéž, odst. 19.

²⁴ Tamtéž, odst. 65.

²⁵ VERMEER-KUNZLI, Annemarieke. The Subject Matters: The ICJ and Human Rights, Rights of Shareholders, and the Diallo Case. Leiden Journal of International Law. 2011, č. 24, s. 607-625.

práva za podstatná. MSD ovšem sám vyjadřuje snahu o harmonizaci výkladu, když uvádí, že by měla být dána velká váha interpretaci Komise pro lidská práva, jako nezávislému orgánu, který byl ustanoven jako kontrolní mechanismus při aplikaci Paktu.²⁶

3.3 Limity oprávnění státu vyhostit cizince

Právo státu vyhostit cizince ze svého území je všeobecně uznávaným právem suverénního státu. Toto právo ovšem není absolutní. Je omezeno platným právním řádem, jak na mezinárodní, tak vnitrostátní úrovni. K pochopení způsobu jeho omezení nám může posloužit dělení práv podle Herberta Harta, který dělí práva na primární a sekundární s tím, že primární práva řídí nějaké jednání a sekundární dovolují tvorbu, změnu nebo zánik primárních pravidel. Za primární právo můžeme označit právo vyhostit osobu a za sekundární práva ta, která omezují toto primární právo státu.²⁷ Rozsahem těchto omezujících práv se budu dále zabývat. Komise OSN pro mezinárodní právo při své práci rozdělila práva na základě existujících mezinárodních smluv a judikatury následujícím způsobem na tři oblasti omezení. Prvním je omezení související s osobami, které mají být vyhoštěny, pod který spadá princip zákazu vyhoštění vlastních státních příslušníků, princip zákazu vyhoštění uprchlíků, princip zákazu vyhoštění osob bez státní příslušnosti a princip zákazu kolektivního vyhoštění. Druhým okruhem jsou omezení týkající se základních práv vyhošťovaných osob a jedná se tedy o princip zákazu diskriminace, princip respektu základních práv vyhošťovaných osob a princip zákazu svévolného vyhoštění. A za třetí jde o procedurální omezení, čili povinnost informovat a povinnost státu respektovat jeho vlastní právní řád a postupovat dle účinného práva.

3.3.1 Omezení lidskými právy

Cizinci jsou lidské bytosti, proto jim náleží lidská práva, která jsou zaručena mnoha instrumenty mezinárodního práva, jak univerzálními, tak i regionálními. Není zde důvod, aby jejich základní lidská práva byla jakkoli omezována. I v jejich případě platí, že lidská práva jsou všeobecná, nezadatelná a nezrušitelná. Je ovšem otázkou, jaká práva lze zařadit do této kategorie. V první řadě by mělo jít o nejzákladnější lidská práva, přičemž obecně není jednotná definice, která by podávala taxativní výčet těchto práv, ale na některých právech se jednotlivé lidsko-právní úmluvy shodnou. Navíc v Evropské úmluvě o lidských právech²⁸,

---

²⁶ Tamtéž, s. 620.

²⁷ A/CN.4/581, s.10.

²⁸ EÚLP, čl.15.

Americké úmluvě o lidských právech²⁹ a Paktu o občanských a politických právech jsou některá práva považována za neporušitelná. Naopak Africká charta lidských práv takový status nepřiznává žádnému právu. Jak vyplývá z těchto úmluv, tak i obecně v literatuře a judikatuře se za nejzákladnější ze základních práv považuje právo na život, zákaz mučení, nelidského zacházení nebo trestu a zákaz otroctví. Ovšem i z regionálních úmluv je vidět, že množství nezrušitelných práv se liší i podle kontinentů, když EÚLP zaručuje pět takových práv, americká jedenáct, všeobecně platný Pakt sedm a africká žádné.

Nejpodstatnějšími úmluvami je Pakt o občanských a politických právech, jakožto nejvýznamnější globální instrument tohoto druhu, a dále pak EÚLP, jakožto nám nejbližší mezinárodní nástroj ochrany lidských práv a současně jako nástroj, která je platný a účinný déle než kterýkoli jiný³⁰. Obě úmluvy jsou v mnohém rozdílné, což plyne již z různorodosti signatářských států v případě Paktu a naopak ze společného dědictví států zavázaných k plnění ustanovení EÚLP. Základním rozdílem ovšem je, že EÚLP, resp. její Protokol č. 4 výslovně zakazuje pouze vyhoštění vlastních občanů a hromadné vyhoštění cizinců. Tento „nedostatek“ překlenuje Komise a ESLP tak, že v případě protiprávního vyhoštění vyvozuje porušení zaručených práv na ochranu rodinného života a práva na ochranu před nelidským a ponižujícím zacházením. Naopak Pakt se v čl. 13 přímo vyjadřuje k vyhoštění cizinců a stanoví, že vyhoštění musí být realizováno v souladu s právem a zaručuje cizinci procesní práva, která může uplatnit při obraně proti rozhodnutí o vyhoštění.³¹ Obdobně jsou formulovány i čl. 22 odst. 2 Americké úmluvy a čl. 12 odst. 4 Africké charty.

3.4 Cílová země vyhoštění

Obecně platné oprávnění státu vyhostit cizince ze svého území je v mezinárodním právu nepochybné. Aby toto právo mohlo být efektivně vykonáváno, je třeba, aby jiný stát měl povinnost vyhošťovanou osobu přijmout na své území. Současný svět je rozdělen na státy na základě národnostního principu a občanství těchto států je vůdčím principem pro odpovědnost států za své občany. Z tohoto principu také plyne dělení na státy původu, státy hostitelské a tzv. třetí země. Tyto třetí země nemají povinnost na své území přijmout osoby, které nejsou jejich státními občany. Výjimkou samozřejmě mohou být ustanovení v mezinárodních smlouvách, které tuto povinnost zakládají. Konkrétním příkladem může být mezinárodní

---

²⁹ Americká úmluva o lidských právech, čl. 27 odst. 2.

³⁰ PELLONPÄÄ, Matti. *Expulsion in international law: a study in international aliens law and human rights with special reference to Finland*. Helsinki: Distribution, Akateeminen Kirjakauppa, 1984, s. 93.

³¹ Tamtéž s. 98.

smlouva mezi Itálií a Lybií z 29.12.2007, ve které se Lybie zavazuje přijímat cizince předávané Itálií a dále organizovat jejich návrat do zemí jejich původu. Tato práva a povinnosti ale nejsou upraveny žádnou univerzální mezinárodní smlouvou. K existujícímu právu vyhostit cizince je třeba logicky řadit i povinnost států přijmou své občany na vlastní území.³² Jedním z mála mezinárodních dokumentů upravujících tyto povinnosti je o obecně nezávazný Káhirský akční program³³, který stanoví že:

„Vlády zemí původů migrantů, kteří se nemohou prokázat cestovním dokladem, a žadatelům o azyl, jejichž žádost byla odmítnuta, jsou povinny přijmout tyto migranty, zajistit zpětnou integraci a nepostihovat je při návratu.“

Podobná povinnost, včetně způsobu jejího provedení, států byla vyjádřena Valným shromážděním OSN, které tuto povinnost vyjádřilo následovně:

„Je povinností všech států přijmout své navracející se občany, usnadnit návrat svým občanům, u kterých není třeba mezinárodní ochrany a zajistit jejich přijetí bezpečným a humánním způsobem, při dodržení lidských práv a lidské důstojnosti bez ohledu na status daných osob“

Na uvedené reagují navrhované články Komise pro mezinárodní právo poměrně vstřícně, když se několik článků věnuje povinnostem přijímacího státu. V článku 22 Komise stanoví postup, jak určit stát, do kterého bude cizinec navrácen. Komise zachovává dosavadní praxi států, když stanoví, že cizinec má být vyhoštěn primárně do státu jeho stání příslušnosti a až další v pořadí do státu, kterému plyne mezinárodně-právní povinnost cizince přijmout. A konečně umožňuje, aby cizinec byl vyhoštěn do státu, který je ochoten ho přijmout a tento stát může být dokonce stanoven i na základě žádosti vyhošťovaného cizince.

V praxi mohou nastat i situace, kdy není možné zjistit národnostní stát, ke kterému cizinec přísluší a v tomto případě Komise navrhuje umožnit vyhostit cizince do státu, do kterého má právo vstupu či pobytu. Při vyhošťování takové osoby je ale třeba vzít v úvahu i zákaz vyhoštění osob bez státní příslušnosti, který stanoví Komise v čl. 7, resp. jej omezuje.

Povinnost státu přijmout vyhošťovanou osobu lze vyvodit i z různých instrumentů mezinárodního práva, které zakotvují právo na svobodu pohybu, které je realizováno prostřednictvím dvojice práv a to práva opustit kteroukoli zemi a právo vrátit se do své vlastní

---

³² ALEINIKOFF, T. Alexander a Vincent CHETAIL. *Migration and International Legal Norms*. The Hague: T.M.C. AsserPress, 2003. ISBN 90-6704-157-2.

³³ Report of the International Conference on Population and Development, A/CONF.171/13: Report of the ICPD (94/10/18).

země. K realizaci posledně jmenovaného práva je třeba právě povinnost země původu přijmout své státní příslušníky na své území.

Tato práva nalezneme na všeobecné úrovni ve Všeobecné deklaraci lidských práv v čl. 13 odst. 2 či v Mezinárodním paktu o občanských a politických právech v čl. 12, odst. 2,4. Tato práva jsou zaručena i na regionální úrovni, v Evropě je to 4. Protokol Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod v čl. 2 odst. 2 a 3 a čl. 3 odst. 2. Na americkém kontinentě je jedná o čl. 22 Americké deklarace práv a povinností člověka. Podobně je toto právo upraveno i v Africké chartě práv lidských práv a práv národů ve svém čl. 12 odst. 2. Zaručení svobody pohybu nalezneme i v Arabské chartě lidských práv v čl. 21 a 22, která se stala závaznou v roce 2008. Je tedy patrné, že právo svobody pohybu, jak bylo popsáno výše je všeobecně přijímáno a opakovaně potvrzováno v mezinárodních úmluvách. Texty uvedených článků mezinárodních úmluv jsou srovnatelné. Evropská, americká i arabská úmluva zaručují právo návratu do země státní příslušnosti. Naopak Všeobecné deklarace, Mezinárodní pakt o občanských a politických právech a Africká charty zaručují návrat do vlastní země bez požadavku na státní příslušnost.

I přes existenci uvedených mezinárodních smluv vzniká skupina migrantů, u kterých je prakticky velmi složité nebo dokonce nemožné realizovat jejich vyhoštění. V zahraniční literatuře se popisuje skupina tzv. uvíznutých migrantů³⁴.

Termín uvíznutý migrant byl poprvé použit v případě Nejvyššího soudu USA *Shaugnessy* proti US³⁵. Jednalo se o případ muže, který odcestoval z USA, kde před tím legálně pobýval, ale při návratu nebyl vpuštěn na území USA a byl zajištěn na Ellis Islandu. Poté byl opakovaně „odeslán“ do Francie, která mu odmítla povolit vstup na své území. Stejně tak postupovalo několik dalších zemí Evropy a Jižní Ameriky.

Nebyla zatím stanovena přesná definice osob, spadajících do této kategorie, ale jedná se o osoby, které jsou fyzicky přítomné na území hostitelského státu, ale nejsou schopny se vrátit do své vlastní země původu nebo do země předchozího pobytu a ani žádný jiný stát není ochoten je přijmout na své území. Mohou existovat také různé praktické či humanitární důvody, kdy osoba není schopna prokázat svou státní příslušnost a není zřejmé, která země je zemí její státní příslušnosti nebo zemí jejího posledního pobytu. Dalšími důvody může být nedostatek spolupráce ze strany země státní příslušnosti, nemožnost bezpečného způsobu cestování do země původu, humanitární situace v zemi původu činí návrat obecně

---

³⁴ Anglicky „stranded migrants“.

³⁵ *Shaugnessy v. US ex. rel. Mezei*, 345 US 206 (1953).

nebezpečným, země původu nemá diplomatickou reprezentaci, se kterou by bylo možné jednat o situaci osoby nebo výjimečně může nastat situace, kdy není ani efektivní vláda země původu³⁶. Popsaná situace může být zapříčiněna samotným migrantem nebo i okolnostmi na jeho vůli nezávislé.

Do skupiny může spadat jakýkoli migrant, který se řadí k tradičním skupinám migrantů, může se jednat o pracovního migranta, neúspěšného žadatele o azyl či ekonomického migranta. Mnoho z těchto osob přicestovalo do hostitelské země nelegálně nebo dokonce za pomoci převaděčů. Někteří z nich mohou být i bez státní příslušnosti. Obecně se jedná o osoby, které právně uvízly v hostitelské zemi a nedisponují žádným pobytovým statutem.

V případě osob bez státní příslušnosti je již z definice zřejmé, že není žádný stát státní příslušnosti, do kterého by návrat byl možný a žádný stát nemá ani povinnost přijmout takovou osobu na své území. Podle čl. 31 Úmluvy o právním postavení osob bez státní příslušnosti: *Stát nevyhostí, s výjimkou důvodů státní bezpečnosti nebo veřejného pořádku, osoby bez státní příslušnosti oprávněně se zdržující na jejich území.* Těmto osobám je tedy poskytnuta alespoň částečná ochrana, nejsou ale dány podmínky pro vyhoštění osob bez státní příslušnosti, které pobývají na území hostitelského státu nelegálně.

Případy osob bez státní příslušnosti nejsou ale nejčastějším problémem. Podle Evropské Komise je nejčastějším problémem při návratu osob nedostatek platných cestovních dokladů. Důvody mohou být různé, ať už fakt, že cizinec přicestoval do hostitelské země na základě padělaného cestovního dokladu nebo až po situaci, kdy země původu odmítne vydat cestovní doklad či není schopna ho vydat. Hostitelské země mají velký zájem na realizaci vyhoštění cizinců, u kterých jsou dány podmínky pro vyhoštění, proto se státy snaží zjistit stát státní příslušnosti různými metodami. Organizace Amnesty International³⁷ v roce 2005 popsala praxi, která byla uplatňována Španělskem, kdy státní příslušnost osob byla stanovena na základě pohovoru a znalostního testu o konkrétní zemi. Pokud toto nevedlo k určení země původu, byla taková země stanovena na základě barvy kůže, používaného dialektu nebo tvaru obličeje cizince. Takové testy byly ale velmi nespolehlivé a cizinci byli vyhošťováni do zemí, kde byli opět cizinci a jejich situace se tím pádem nijak nezměnila.

Cizinci se tak dostávají do právního vakua, kdy jejich situaci neřeší diplomatická ochrana vlastního státu, národní právo hostitelského státu ani ochrana poskytovaná mezinárodními organizacemi poskytovaná v rámci ochrany lidských práv migrujících osob. Tyto osoby,

---

³⁶ Např. Somálsko.

³⁷ Amnesty International, AI Index: EUR 41/008/2005, červen 2005, s. 16-18.

pokud nejsou bez státní příslušnosti, nespádají pod mandát Vysokého Komisaře OSN pro uprchlíky a většinou ani pod ochranu Mezinárodní organizace práce, protože tou je ochrana poskytována pouze pracovním migrantům. Z tohoto plyne, že tato skupina migrantů spadá pouze pod ochranu Vysokého komisaře pro lidská práva, který má ovšem pouze omezenou ochrannou roli.³⁸

3.5 Pojem „cizinec“

Ruku v ruce s pojmem vyhoštění jde pojem cizinec. V jedné z následujících kapitol se budu zabývat vyhošťováním vlastních občanů, nicméně drtivá většina vyhoštění se týká cizinců, proto považuji za vhodné vymezit pojem cizinec a odlišit s tím související pojmy státní příslušnost, národnost, občanství, bezdomovectví.

Za cizince považujeme jedince, který není státním příslušníkem daného státu. Každý stát si svými vnitrostátními normami určuje, kdo je jeho státním příslušníkem a jaké jsou podmínky získání dané státní příslušnosti. V případě, že jedinec nesplňuje podmínky ani jednoho státu, stává se z něj bezdomovec a je cizincem v každém státě. Naopak existují i osoby, které splňují podmínky státní příslušnosti více států, proto není vyloučeno, aby daná osoba měla více státních příslušností.

Na základě této definice cizince se cizincem může stát jakákoli osoba, ve vztahu ke státům, jejich státním příslušníkem není. Samotný fakt, že osoba je cizincem nemá nijak apriori zhoršovat či snižovat jeho postavení. Jediné omezení se týká plného výkonu politických práv. Tato práva jsou garantována pouze občanům státu, v mnoha případech navíc jen těm občanům, kteří jsou i odpovídající státní příslušnosti.

Jak jsem uvedla výše, každý stát si svými normami určuje, kdo je jeho státním příslušníkem. Tato právo je ale omezeno mezinárodním právem. Vnitrostátní norma musí odpovídat mezinárodním úmluvám, mezinárodním zvyklostem a principům obecně uznávaným v oblasti státního občanství. O tom, jak definovat cizince není obecně sporu. Komise pro mezinárodní právo pracuje s obdobou definicí, pouze zdůrazňuje, že osoba, která není státním příslušníkem hostitelské země, je ale vázána svou státní příslušností k jinému státu. Pokud k žádnému jinému státu takto vázána není, jedná se o bezdomovce. Článek 2 písm. b) navrhovaného kodifikace Komise pro mezinárodní právo zní „*Cizincem se rozumí jedinec, který není státním příslušníkem státu, na jeho území se nachází.*“

---

³⁸ALEINIKOFF, T. Alexander a Vincent CHETAIL. *Migration and International Legal Norms*. The Hague: T.M.C. AsserPress, 2003.

Od pojmu cizinec je také třeba odlišit pojem migrant, resp. legální a nelegální migrant. Jako synonymum k pojmu nelegální migrant se též v poslední době používá i pojem neregulérní migrant. Na první pohled se nabízejí tři způsoby, jak se cizinec stane nelegálním migrantem. Za první se jedná o cizince, který přijede do hostitelské země tajně, za druhé cizinec, který neodcestoval z hostitelské země po skončení platnosti jeho povolení k pobytu a nakonec za třetí se jedná o cizince, který pracuje bez povolení a nebo tak činí způsobem, který nekoresponduje s jeho pobytovým oprávněním.

4. Odlišení pojmů

Jak jsem uvedla již výše, pojem vyhoštění není v mezinárodním právu přesně definován a pro určení přesného významu pojmu je třeba odlišit ho od další příbuzných pojmů a vymezit způsob, jakým dochází k překročení hranice vyhošťujícího státu. Pojmy, kterými se budu dále zabývat, jsou deportace, extradice, refoulement, odepření vstupu/ nepřijetí (non-admission), readmise/ předání a zpětné přebírání osob, předání (transfer).

4.1 Deportace

Pojem deportace se využívá především v dnes již historickém kontextu a ve spojitosti s válečným právem hlavně v období druhé světové války. Je používán ve smyslu násilných deportací obyvatelstva na území okupační mocnosti³⁹ či o deportaci za účelem otrocké práce⁴⁰. V současné době, především v anglo-americké literatuře jsou pojmy „deportace“ a „vyhoštění“ používány ve stejném významu.⁴¹

V současném mezinárodním právu je ovšem patrný mezi oběma pojmy rozdíl. Deportace odpovídá moci státu nuceně vyhostit cizince do jakékoli země, ovšem vyhoštění je používáno, pokud vyhošťující stát je povinen získat souhlas osoby, která má být vyhoštěna s výběrem země, do které má být vyhoštěna a vždy by to měla být země, již je osoba občanem⁴². Jak z výše uvedeného vyplývá, pojem deportace není v mezinárodním právu užíván jednotně, já ho budu používat pro faktický výkon vyhoštění, tedy pro fyzické dopravení cizince na hranice státu, ze kterého má být vyhoštěn.

4.2 Odepření vstupu

Právním určovat, kterým osobám bude povolen vstup a kterým nikoli je právem každého suverénního státu. Základním mezníkem pro rozlišování pojmu vyhoštění a odepření vstupu je moment překročení hranic. Cizinec, který překročí hranice a nachází se na území státu,

---

³⁹ Ženevská úmluva o ochraně civilních osob za války ze dne 12.8. 1949, čl. 49 in: 65/1954 Sb., Vyhláška ministerstva zahraničních věcí ze dne 15.12. 1954 o Ženevských úmluvách ze dne 12.8.1949 na ochranu obětí války.

⁴⁰ Statut mezinárodního vojenského soudního dvora čl. 6 in: 164/1947 Sb. Dohoda o stíhání a potrestání hlavních válečných zločinců Evropské Osy.

⁴¹ Second report on the expulsion of aliens, Organizace spojených národů, A/CN.4/573 (dále jen A/CN.4/573), s. 49.

⁴² Tamtéž, s. 49.

může být pouze subjektem vyhoštění, nemůže mu být odepřen vstup. Jedná se o jednostranný akt státu, který může mít formu správního rozhodnutí. Není třeba soudního rozhodnutí.⁴³

4.3 Extradice

Extradice je jedním z nástrojů spolupráce mezi státy na poli trestního práva. Je zakotvena jak na úrovni národního práva, tak v mnoha mezinárodních smlouvách, např. Evropská úmluva o vydávání. Tato úmluva v čl. 1 *zavazuje smluvní strany vzájemně si vydávat, v souladu s ustanoveními a podmínkami uvedenými v této Úmluvě, všechny osoby proti kterým vedou příslušné orgány dožadující strany trestní stíhání pro trestný čin, nebo které jsou vyžadovány těmito orgány k výkonu trestu nebo ochranného opatření. Cílem extradice je znemožnit pachateli trestného činu, aby unikl trestnímu stíhání nebo výkonu trestu tím, že uprchne do jiného státu.* Extradici založenou na mezinárodních smlouvách a to jak multilaterálních, tak bilaterálních, označuje trestní právo jako „extradici klasickou“. Od ní je třeba odlišit evropský zatýkácí rozkaz, díky němuž lze předávat občany států EU do jiných států EU⁴⁴. Hlavním rozdílem mezi vyhoštěním a extradicí je tedy cíl těchto dvou institutů, navíc nezbytným předpokladem extradice je spáchání trestného činu. Liší se i prameny práva státu využít těchto institutů.⁴⁵

4.4 Refoulment

Pojem „refoulment“ se tradičně vztahuje k uprchlickému právu. Zásada „non-refoulment“ je jednou ze základních zásad, které uprchlické právo využívá. Pramenem této zásady je obyčejové právo, ovšem byla i kodifikována a to v Úmluvě o právním postavení uprchlíků. Dle jejího čl. 33 není možné navrátit ani vyhostit uprchlíka, kterému by v případě *navratu na hranice zemí, ve kterých by jeho život či osobní svoboda byly ohroženy na základě jeho rasy, náboženství, národnosti, příslušnosti k určité společenské vrstvě či politického přesvědčení.* Toto ustanovení představuje negativní povinnost státu zdržet se navracení či vyhoštění takového uprchlíka. Jedinou možností jak tuto povinnost dodržet je uprchlíka přijmout na území hostitelského státu, aby tak stát předešel možným nežádoucím důsledkům navracení/vyhoštění.⁴⁶ Výjimku z tohoto principu umožňuje čl. 33, odst. 2 Úmluvy o právním

---

⁴³ Tamtéž, s. 54.

⁴⁴ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné*. 1. vydání. Praha : Leges, 2009. s. 72.

⁴⁵ ŠTURMA, Pavel: *Mezinárodní trestní soud a stíhání zločinů podle mezinárodního práva*, Karolinum, Praha, 2002.

⁴⁶ HATHAWAY, James C. *The rights of refugees under international law*. New York (USA) : Cambridge University Press, 2005. s. 301.

postavení uprchlíků, který dovoluje vyhoštění takového uprchlíka, který je hrozbou pro národní bezpečnost hostitelského státu. V čl. 33 Úmluvy se zakazuje vyhoštění a navrácení (refoulement) uprchlíka. Navíc interpretací státy došly k rozšíření této zásady a dnes se jí rozumí jak nevrácení, tak i neodmítnutí uprchlíka na hranici, jestliže by tím byl ohrožen jeho život nebo svoboda. Pojem refoulement je tedy širší než pojem vyhoštění, kde je nutný formální postup orgánů státu, který vede k výzvě cizinci, aby stát opustil nebo je cizinec ze státu násilně odsunut⁴⁷.

4.5 Readmise

V praxi Evropské unie jako celku i jednotlivých členských států se jako nástroje boje proti nelegálním migrantům objevují tzv. readmisní dohody. Tyto dohody jsou uzavírány s třetími zeměmi a zavazují tyto země *k přijímání vyhoštěných migrantů na své území, a to zpravidla nejen vlastních občanů, ale podle principu bezpečné třetí země také občanů jiných států. V boji proti nelegální migraci hrají tyto dohody důležitou roli a týkají se v praxi především dvou skupin osob. První skupinu tvoří neúspěšní žadatele o azyl či jinou formu ochrany. Do druhé skupiny patří migranti bez platného povolení k pobytu v členském státě EU, tzn. osoby, které vstoupily na území EU nelegálně či jimž skončila platnost povolení k pobytu.*⁴⁸ Důvodem k uzavírání těchto dohod není pouze možnost navracet osoby bez povolení k pobytu v dotčené zemi do jejich země původu, případně tranzitní země, ale také snaha vytvořit fungující soustavu tranzitních zemí okolo EU, podpořit vyjednávání o dalším uzavírání readmisních dohod mezi třetími zeměmi, dokončit koncept „třetí bezpečné země“ a rozšířit počet zemí, které jsou schopny přijímat imigranty.⁴⁹ Smlouva uzavřená mezi Evropským společenstvím a Ruskou federací o předávání a zpětném přebírání osob, v čl. 1 písm. a) uvádí následující definici. Readmise je „předání žádajícím státem a převzetí žadaným státem osoby (vlastního státního příslušníka žadaného státu, třetího státu nebo osoby bez státní příslušnosti), která nelegálně vstoupila, nacházela se nebo měla pobyt na území žádajícího státu v souladu s ustanovením této dohody“. Praxe uzavírání readmisních dohod je v evropském kontextu velmi častá, samotná Česká republika uzavřela 13 platných readmisních smluv (dohoda se

---

⁴⁷ ŠTURMA, Pavel, HONUSKOVÁ, Věra a kol.: Teorie a praxe azylu a uprchlictví. Praha: Univerzita Karlova, Právnická fakulta, 2006, s. 39 – 40.

⁴⁸ SCHEU, Harald Christian . Evropská vízová politika a opatření proti nelegální migraci. In *Vízová politika a praxe v ČR v kontextu Evropské unie. Quo vadis, visum?*. Brno : Kancelář veřejného ochránce práv, 2010. s. 166.

⁴⁹ COLEMAN, Nils. *European Readmission Policy : Third Country Interest and RefugeeRights*. Leiden (theNetherlands) : Martinus Nijhoff Publishers, 2009. The reasons for common readmission policy, s. 57.

Švýcarskem dosud nevstoupila v platnost), a to především s členskými státy EU, ale i například s Kanadou či Vietnamem. Na komunitární úrovni bylo uzavřeno 11 smluv.⁵⁰ Přestože readmisní dohody lze považovat za obecný nástroj v boji proti nelegální migraci, potýkají se smlouvy s mnoha obtížemi, které souvisí s tím, že pro uzavírání takových dohod není opora v mezinárodním právu. Největším problémem je obecná neochota třetích zemí k uzavírání těchto dohod, případně k jejich ratifikaci. Z tohoto důvodu jsou častou součástí dohod různé finanční podpory, nabízené třetím zemím ze strany evropských států/EU. Další z obvyklých ustanovení smluv se týká prokazování identity navracených osoby. Tyto osoby často nedisponují žádným dokladem totožnosti a odmítají spolupráci s úřady státu, který jejich navrácení požaduje. Přitom prokázání totožnosti je výchozím bodem pro použití příslušné readmisní dohody. Právě v těchto případech umožňují některé dohody navrácení osob i do států, přes které osoba přicestovala.⁵¹

4.6 Shrnutí

V mé práci budu pojem „vyhoštění“ používat ve smyslu, jak ho definoval Goodwin-Gill a to jako *opatření státu spočívající v příkazu adresovanému cizinci, v němž je mu uložena povinnost opustit území státu, a to ve stanovené a obvykle krátké lhůtě.*⁵²

Komise v navrhovaném článku 2 definuje pojem vyhoštění podobně ale podrobněji. Z opatření státu spadající pod pojem vyhoštění vylučuje nejen extradici, ale také vydání osoby k mezinárodnímu trestnímu soud a nepřijetí cizince na území. U nepřijetí cizince na území ale Komise za vyhoštění považuje i nepřijetí uprchlíka na území. V tomto bodě je tedy pojetí vyhoštění ze strany Komise mnohem širší a reflektuje tak zásadu „non – refolement“ definovanou uprchlickým právem.

---

⁵⁰ Ministerstvo vnitra České republiky : *Migrace* [online]. 2011-4-7 [cit. 2011-11-23]. Readmisní politika. Dostupné z WWW: <<http://www.mvcr.cz/clanek/migrace-novy-clanek-890951.aspx?q=Y2hudW09OA%3d%3d>>.

⁵¹ COLEMAN, Nils. *European Readmission Policy : Third Country Interest and Refugee Rights*. Leiden (the Netherlands) : Martinus Nijhoff Publishers, 2009. The reasons for common readmission policy, s. 51-70.

⁵² GOODWIN-GILL, Guy S.: *International law and the movement of persons between states*, Oxfords: Claredon press 1978, s. 201.

5. Hromadné vyhoštění

Hromadné vyhošťování osob je fenoménem, který se objevuje v historii poměrně často a to především v důsledku ozbrojených konfliktů. Jmenovat můžeme například přesuny obyvatelstva v důsledku obou světových válek nebo v důsledku války mezi Etiopií a Eritreou v roce 1998. Ovšem existují i případy z dob míru, jako bylo vyhoštění Indů a Pákistánců z Ugandy v roce 1972, v roce 1999 bylo z Dominikánské republiky vyhoštěno na 60 000 Hajťanů či v roce 2004 bylo z Rovníkové Guineje vyhoštěno několik stovek Kamerunců, protože vládnoucí režim byl nestabilní v důsledku ohrožení ze strany zahraničních žoldnéřů. Není ani vyloučeno, že k podobným praktikám dochází i v Evropě, přestože žádný podobně dramatický případ nebyl zaznamenán. V této souvislosti zpravodaj Komise pro mezinárodní právo ve své druhé zprávě⁵³ odkazuje na vyjádření francouzského ministra vnitra a regionálního rozvoje, který na setkání prefektů dne 9.9.2005 oznámil cíle, kterých se jeho úřad snaží docílit. Tímto cílem bylo vyhostit minimálně 23 000 cizinců s nelegálním pobytém. Nelegálnost pobytu měla být jediným posuzovaným kritériem pro vyhoštění.

Velmi častou formou vyhoštění především v minulosti bylo vyhoštění národnostních menšin. Do této skupiny patří i vyhoštění z náboženských a rasových důvodů. Příkladem hromadného vyhoštění z náboženských důvodů je vyhoštění židů ze Španělska v roce 1492 či hugenotů z Francie roku 1685. Příkladem rasových důvodů je vyhoštění Arménů z Turecka v letech 1915-1916, vyhoštění Holanďanů z Indonésie v roce 1957 či vyhoštění 40 000 Asiátů z Ugandy v roce 1972. Na základě uvedených historických zkušeností de Zayas již v sedmdesátých letech dvacátého století tvrdil, že je nutné přijmout mezinárodní úmluvu, která by předcházela hromadnému vyhoštění, případně řešila možné následky a nebyly by tak jednotlivé případy řešeny pouze ad hoc. Hrozba toho, že některé státy by se mohly uchýlit k podobnému řešení, přitom existovala a stále existuje, protože otázkou zůstává, jak by se mezinárodní komunita postavila k vyhoštění např. Basků ze Španělska, Welšanů z Velké Británie nebo Romů z Maďarska.⁵⁴

Současná právní teorie i praxe států se shoduje na tom, že diskrece států v této oblasti není neomezená. Nevyjasněné ovšem i nadále zůstává přesné vymezení hranic, v jejichž mezích má státní zájem přednost před zájmem jednotlivce a opačně nebo dokonce, zda by tyto zájmy

---

⁵³ A/CN.4/573, s. 8.

⁵⁴ DE ZAYAS, Alfred M. *International Law and Mass Population Transfers*, 16 Harv. Int'l. L. J. 207, 1975.

mohly být v souladu. Vyvážení jednotlivých požadavků je velmi problematické.⁵⁵ Navíc lze říci, že toto neplatí pouze o hromadném vyhoštění, ale i o případech individuálního vyhoštění.

5.1 Hromadné vyhoštění v době války a po jejím skončení

Hromadné vyhoštění v době války je věcí humanitárního práva, proto se jím nebudu podrobněji zabývat, ale uvedu pouze stručný přehled právní úpravy.

Tato problematika je upravena v Ženevských úmluvách. Čtvrtá ženevská úmluva⁵⁶ obsahuje ustanovení týkající se přesunu civilních osob zahrnující internaci na území třetího státu, repatriaci, návrat chráněných osob do státu jejich bydliště nebo jejich extradici. Na druhou stranu neobsahuje žádné ustanovení týkající se možnosti vyhostit cizince, resp. její čl. 45 nestanoví žádnou překážku, proč by cizinec nemohl být vyhoštěn. De Zayas, tvrdí, že vyhoštění cizince z nepřátelské země z důvodu národní bezpečnosti nebo veřejného pořádku je možné, protože stát musí mít možnost vyhostit cizince, který je ohrožením státu např. jako agent provokatér. Nicméně právo vyhostit cizince automaticky neznamená právo vyhostit celou skupinu. Takové vyhoštění by bylo protiprávní z důvodu absence individuálního provinění, které by odůvodňovalo vyhoštění.⁵⁷

V minulosti státy často vyhošťovaly cizince nepřátelského státu v průběhu ozbrojených konfliktů. Někteří autoři, čerpajíc z několika precedentů, vyjádřili názor, že hromadné vyhoštění nepřátelských cizinců na začátku či v průběhu války je legální. Například George Dahm považuje obecně hromadné vyhoštění za protiprávní, ale s tou výjimkou, kdy se jedná o dočasné opatření trvající pouze do skončení války.⁵⁸

Po skončení války bývají vztahy států napjaté a často dochází k vyhoštění kolaborujících osob a příslušníků tzv. páté kolony. Toto jednání států je pochopitelné a v případě, že jsou jednotlivé osoby vyhoštěny na základě individuálního rozhodnutí státních orgánů a proces vyhoštění je spravedlivý, nejedná se o hromadné vyhoštění.⁵⁹ Příklady hromadného vyhoštění

---

⁵⁵ EGGLI, Ann Vibeke. *Mass Refugee Influx and the Limits of Public International Law*. Hague: Martinus Nijhoff Publishers, 2002., s. 153.

⁵⁶ Convention (IV) relative to the Protection of Civilian Persons in Time of War. Ženeva, 12. srpna 1949.

⁵⁷ DE ZAYAS, Alfred M, *CollectiveExpulsion in Lightof International Law*, 15 AWR 265, 268 cituje HENCKAERTS, Jean-Marie. *Massexpulsion in moderninternationallaw and practice*. Hague: MartinusNijhoffPublishers, 1995. s.138.

⁵⁸ DAHM, Georg, *Volkerrecht* (1958) cituje HENCKAERTS, Jean-Marie. *Mass expulsion in moderninternationallaw and practice*. Hague: Martinus NijhoffPublishers, 1995. s.136.

⁵⁹ HENCKAERTS, Jean-Marie. *Mass expulsion in modern international law and practice*. Hague: MartinusNijhoffPublishers, 1995. s.138.

po skončení válečného konfliktu nalezneme v nedávné i vzdálenější historii. Uvedené ospravedlnění hromadného vyhoštění ale nebylo možné v případě vyhoštění Iráčanů z Kuvajtu, jako důsledek války v Golském zálivu v roce 1991. Samotná irácká státní příslušnost byla důvodem pro vyhoštění a to bez ohledu na osobní okolnosti jednotlivých cizinců. V podobné situaci se ocitli i občané Palestiny, Jemenu, Súdánu, Somálska, Alžírsko a Tuniska. V mnoha případech se jednalo o dlouhodobě usazení cizince nebo i osoby bez státní příslušnosti.⁶⁰

Příkladem, který se týkal přímo tehdejšího Československa, je transfer německých státních příslušníků z Polska, Československa a Maďarska do Německa v důsledku ujednání Potsdamské konference. Toto jednání států bylo později v literatuře velmi silně kritizováno, ačkoli bylo zdůvodňováno jako ochrana budoucí bezpečnosti států.⁶¹

5.2 Úmluvy týkající se hromadného vyhoštění

V současné době je zákaz hromadného vyhoštění obsažen v několika úmluvách, ale nebylo tomu tak vždy. Všeobecná deklarace lidských práv vznikala krátce po druhé světové válce a v tomto historickém kontextu, kdy byly miliony obyvatel přesouvány v rámci států, nebylo možné, aby Všeobecná deklarace lidských práv takové ustanovení obsahovala.⁶² Problematika nebyla začleněna ani do Paktu o občanských a politických právech. První, ikdyž pouze regionální, úmluvou byl Čtvrtý protokol k Evropské úmluvě o lidských právech. Po něm následovala Americká úmluva o lidských právech a Africká charta lidských práv a práv národů.⁶³

Text článku 4 čtvrtého protokolu EÚLP i článku 22 odst. 9 Americké úmluvy o lidských právech znějí: *Hromadné vyhoštění se zakazuje*. Ovšem Africká charta v článku 12 odst. 5 říká, že zakázané je to hromadné vyhoštění cizích státních příslušníků, které je zaměřené na národnostní, rasové, etnické a náboženské skupiny. Objevují se tedy definice hromadného vyhoštění se dvěma elementy. EÚLP a Americká úmluva o lidských právech za hromadné považují takové vyhoštění, které je charakterizováno tím, že za prvé se jedná o skupinu cizinců a za druhé nedostatkem individuálního přezkumu případu každého jedince.

Africká charta má také dva elementy, za prvé, že se musí jednat o skupinu cizinců, ale za druhé musí se jednat o národnostní, etnickou, rasovou či náboženskou skupinu. Na první

---

⁶⁰ Tamtéž, s. 138-140.

⁶¹ Tamtéž, s. 142.

⁶² Tamtéž, s. 8.

⁶³ Tamtéž, s. 9.

pohled se může zdát, že se jedná o dva různé standardy ochrany, což je nežádoucí. Pokud ale je vyhoštěna skupina cizinců bez náležitého individuálního přezkumu, čímž je porušen čtvrtý Protokol EÚLP i Americká úmluva o lidských právech, obsahuje toto vyhoštění znak diskriminace z důvodu národnostního, etnického, rasového či náboženského. Z toho lze vyvodit, že ochrana je dostatečná a kvalitativně stejná podle všech zmíněných úmluv, protože pokud je hromadné vyhoštění nezákonné podle jedné z nich, je nezákonné i podle ostatních.⁶⁴ V případě, že by se jednalo o skupinu cizinců, která nespadá pod kategorie v článku 12 Africké charty, ale jednalo by se například o studenty či jinou nedefinovanou skupinu, bylo by jejich právo na projednání jejich případu zaručeno právem na spravedlivý proces, které Africká charta zaručuje v čl. 7. Naopak v případě skupiny studentů, u nichž by bylo dodrženo jejich právo na individuální přezkum vyhoštění a teoreticky by tím byl splněn požadavek podle EÚLP a Americké úmluvy o lidských právech, narazil by tento postup na jejich ustanovení zakazující diskriminaci.⁶⁵ Obecně řečeno, zásada zákazu diskriminace je důležitá, pokud vymezuje kritéria, která mají podle zákona povolen vliv na rozhodnutí o přijetí, nepřijetí nebo vyhoštění cizince.⁶⁶

Zákaz hromadného vyhoštění tedy obsahuje dva aspekty a to zákaz diskriminace a zákaz svévole při rozhodování. Zmíněné úmluvy se liší pouze v tom, který aspekt explicitně zdůrazňují ve spojitosti s hromadným vyhoštěním a který ochraňují prostřednictvím jiných ustanovení. Oba aspekty jsou regulovány různými ustanoveními i univerzálních lidsko-právních úmluva jako je Pakt o občanských a politických právech nebo Všeobecná deklarace o lidských právech. Hromadné vyhoštění jako pojmenovaný fenomén ale na úrovni všeobecného mezinárodního práva je ovšem upraven pouze okrajově pro pracovní migranty a jejich rodiny. Úmluva o ochraně práv všech migrujících pracovníků a členů jejich rodin stanoví v čl. 22 odst. 1 : „*Pracovní migranti a členové jejich rodin by neměli být subjektem opatření spočívající v hromadném vyhoštění. Každý případ by měl být přezkoumán a rozhodnut samostatně.*“

Ostatní výše uvedené úmluvy jsou závazné pouze regionálně.

5.3 Definice hromadného vyhoštění

---

⁶⁴ Tamtéž, s. 19.

⁶⁵ čl. 14 EÚLP a čl. 24 Americké úmluvy o lidských právech.

⁶⁶ EGGLI, Ann Vibeke. *Mass Refugee Influx and the Limits of Public International Law*. Hague: Martinus Nijhoff Publishers, 2002., s. 178.

Jako většina pojmů v mezinárodním právu, tak i obsah pojmu „hromadné vyhoštění“ byl utvořen až rozhodovací praxí mezinárodních orgánů. Jedním z nich je samozřejmě Evropská komise pro lidská práva, která se ve svých rozhodnutích vyjadřovala k hromadnému vyhoštění několikrát. Podle ní „*hromadným vyhoštěním má být chápáno jakékoli opatření odpovědných úřadů donucující cizince jako skupinu, opustit zemi, kromě případů, kdy takové opatření je přijato na základě důvodného a objektivního přezkoumání konkrétního případu každého jedince ze skupiny*“⁶⁷ Projednávaný případ z roku 1976 se týkal skupiny vietnamských dětí, které dánská vláda chtěla vyhostit zpět do Vietnamu. Takováto definice navazuje i na předchozí vyjádření Komise pro lidská práva a to, že „*článek 4, čtvrtého protokolu EÚLP zakazuje hromadné vyhoštění, ale nezakazuje vyhoštění omezené na jednotlivce. ... z návrhu žadatelů je ale zřejmé, že rozhodnutí vyhostit je bylo založeno na zvláštních podmínkách vztahujících se ke každému stěžovateli jako jednotlivci. Proto na rozhodnutí přímo se vztahující na konkrétní jednotlivce není článek 4 čtvrtého protokolu aplikovatelný*“⁶⁸ V pozdějších rozhodnutích Komise pro lidská práva potvrdila, že i když je v rozhodnutí použit totožný text odůvodnění, není to samo o sobě důkazem, že by nebylo rozhodnuto na základě individuálního přístupu ke každému cizinci.⁶⁹

Konkrétní počet osob, který musí být dotčen, aby se jednalo o hromadné vyhoštění, Komise pro lidská práva ani ESLP nikdy nenastavily. Čtvrtý protokol byl sice přijímán jako reakce na vyhoštění milionů osob po druhé světové válce, vztahuje se ale i na relativně malé skupiny osob⁷⁰, např. na jednotlivé rodiny, jako v případech vyhoštění vietnamských dětí z Dánska nebo případu před ESLP Čonka proti Belgii. Tohoto přístupu se drží i Komise pro mezinárodní právo, když v připravovaném textu zakazuje hromadné vyhoštění s tou výjimkou, že je možné vyhostit skupinu cizinců, ale musí být přezkoumán každý individuální případ. Pojem hromadného vyhoštění vymezuje jasně a to tak, že *znamená jednání, kterým stát nutí skupinu cizinců opustit jeho území.*⁷¹

---

⁶⁷ Third report on the expulsion on aliens, Organizace spojených národů, A/CN.4/58 (dále jen A/CN.4/58), s. 35.

⁶⁸ HENCKAERTS, Jean-Marie. *Mass expulsion in modern international law and practice*. Hague: Martinus Nijhoff Publishers, 1995. s.11.

⁶⁹ Tamtéž, s. 11.

⁷⁰ Tamtéž, s. 12.

⁷¹A/CN.4/58, s. 43.

5.4 Hromadné vyhoštění podle Africké charty lidských práv a práv národů

Problematikou hromadného vyhoštění se také zabývala Africká komise pro lidská práva a práva národů, která byla zřízena Africkou chartou. Výrazným případem z poslední doby je případ Institute for Human Rights and Development in Africa proti Angole. Institut zastupoval 14 Gambijců, žijících v Angole, kteří byli součástí vlny vyhoštění 126 247 cizinců. Cizinci byli vyhoštěni z mnoha oblastí, ale hlavně z oblastí dolů na diamanty.⁷² Přestože Africká charta obsahuje již zmíněné důvody, pro které je hromadné vyhoštění zakázáno, v tomto případě Africká komise uznala porušení článku 12 odst. 5 Africké charty, přestože vyhošťované osoby nebyly vybírány ani diskriminovány na základě jejich Gambijské státní příslušnosti nebo jejich rasové a etnické příslušnosti či náboženství, ale byly vybrány jako část širší skupiny cizinců ze západoafrických a středoafických zemí.⁷³ Přestože se jednalo o velmi různorodou skupinu osob, nic se neměnilo na diskriminaci, které byly osoby vystaveny⁷⁴. Africká komise lidských práv a národů se také vyjádřila k časovému rozsahu, kdy vyhošťování probíhalo, protože se jednalo o několik měsíců. Ani takováto doba ovšem neměnila hromadnou povahu vyhoštění.⁷⁵ Tím je zdůrazněn fakt, že vyhoštění se nemusí odehrát v jednom určitém časovém úseku, aby naplňovalo porušení článku 12 odst. 5 Africké charty, čímž je znemožněno státům, aby hromadné vyhoštění maskovaly tak, že budou příslušníky určité skupiny vyhošťovat postupně v delším časovém horizontu.⁷⁶ Africká komise lidských práv a národů tak potvrzuje svou předchozí judikaturu, ve které označuje hromadné vyhoštění jakékoli skupiny osob z důvodu národnosti, náboženství, etnické a rasové příslušnosti či podle jakéhokoli jiného kritéria za zvláštní porušení lidských práv⁷⁷. Případ

---

⁷² Communication 292/2004 Institute for Human Rights and Development in Africa v. Republic of Angola (dále jen Communication 292/2004).

⁷³ BAKKER, Gina. Mass expulsion of foreign nationals: A 'special violation of human rights' - Communication 292/2004, Institute for Human Rights and Development in Africa v Republic of Angola. *African Human Rights Law Journal*. 2009, Volume 9 No 1. Dostupné z: http://www.chr.up.ac.za/images/files/publications/ahrlj/ahrlj_vol09_no1_2009.pdf.

⁷⁴ Communication 292/2004, s. 69.

⁷⁵ Tamtéž, s. 69.

⁷⁶ BAKKER, Gina. Mass expulsion of foreign nationals: A 'special violation of human rights' - Communication 292/2004 Institute for Human Rights and Development in Africa v Republic of Angola. *African Human Rights Law Journal*. 2009, Volume 9 No 1. Dostupné z: http://www.chr.up.ac.za/images/files/publications/ahrlj/ahrlj_vol09_no1_2009.pdf.

⁷⁷ Communication 292/2004, s. 68.

názorně ukazuje, jak Africká komise judikatorně překonala omezení, které na první pohled obsahuje čl. 12 odst. 5 Africké charty.

Hromadné vyhoštění je v Africe stále se opakujícím problémem.⁷⁸ Příkladem může být rozhodnutí ve věci *Rencontre Africaine pour la Defense des Droits de l'Homme* proti Zambii, který spočíval ve vyhoštění 517 západoafričanů vládou Zambie z důvodu nelegálního pobytu v zemi. Africká komise pro lidská práva a práva národů shledala porušení čl. 12 odst. 5 Africké charty, protože důvodem vyhoštění osoby byla jejich státní příslušnost. Podobný závěr Africká komise pro lidská práva a práva národů učinila i v případě *Fédération Internationale des Ligues des Droits de l'Homme* proti Angole z roku 1996, když konstatovala, že přestože si je vědoma ekonomických potíží, kterým jsou africké státy vystaveny, je nepřijatelné, aby státy chránily svou ekonomiku a své obyvatele před cizinci pomocí hromadného vyhoštění jakékoli kategorie cizinců. Je nerozhodné, zda se jedná o skupinu určenou dle národnosti, náboženského vyznání, etnické a rasové příslušnosti nebo určenou jiným způsobem, ale jedná se vždy o porušení lidských práv.⁷⁹

5.5 Hromadné vyhoštění dle Evropské úmluvy o ochraně lidských práv

Jak jsem již uvedla výše, čtvrtý protokol k Evropské úmluvě o lidských právech byl první mezinárodní úpravou hromadného vyhoštění. Obsah pojmu hromadné vyhoštění vykládala ve svých rozhodnutích Komise pro lidská práva a později i ESLP, věcně ovšem vždy rozhodly ve prospěch státu, tedy že k hromadnému vyhoštění nedošlo. Zvrat nastal v roce 2002 v případě *Čonka* proti Belgii, kdy ESLP poprvé v historii rozhodl o porušení článku 4 čtvrtého protokolu ze strany belgických úřadů.⁸⁰

5.5.1 Čonka v. Belgie

Jednalo se o čtyřčlennou romskou rodinu ze Slovenska, která se po útoku skinheadů, při kterém byl otec rodiny vážně zraněn, rozhodla opustit Slovensko a v Belgii požádat o azyl⁸¹. Toto se událo v roce 1998, následně jejich žádost o azyl byla zamítnuta a v září 1999 byla celá rodina předvolána na policejní stanici k doplnění jejich spisů, kde jim ovšem byl vydán příkaz

---

⁷⁸ EVANS, Malcolm a Rachel MURRAY. *The African Charter on Human and Peoples' Rights: The System in Practice, 1986 - 2006*. Cambridge: Cambridge University Press, 2008, s. 230-324.

⁷⁹ *Fédération Internationale des Ligues des Droits de l'Homme v. Angola*.

⁸⁰ HOWLEY, Jacob D. *Unlocking the Fortress: Protocol No.11 nad the Birth of Collective Expulsion Jurisprudence in the Council of Europe System*. 21 *Geo. Immigr. L.J.* 111 2006-2007.

⁸¹ *Čonka v. Belgie*, Application no. 51564/99, bod. 7-9.

k opuštění Belgie spolu s rozhodnutím o deportaci na Slovensko. Navíc bylo rozhodnuto o jejich detenci za tímto účelem. O několik dní později byli všichni deportováni na Slovensko. Ve stejné situaci se ocitly i další rodiny⁸², celkem přes 70 osob.⁸³

V tomto případě se jako podstatná jeví okolnost, kterou potvrdil i belgický ministr vnitra, že vzhledem k zvýšenému počtu slovenských žadatelů o azyl, byla přijata opatření k jejich hromadné deportaci⁸⁴. ESLP v rozhodnutí zopakoval, že „*hromadné vyhoštění... musí být chápáno jako jakýkoli způsob nutící cizince, jako skupinu, opustit stát, kromě případů, kdy je takové rozhodnutí přijato na základě objektivního a důvodného přezkoumání konkrétního případu každého jednotlivce ze skupiny. Nicméně toto neznámá, že když je splněna tato podmínka, tak pozadí rozhodnutí o vyhoštění nehraje žádnou roli při určování, zda je zde soulad s článkem 4, Protokolu 4.*“⁸⁵

V případě rodiny Čonkových sice formálně proběhlo individuální řízení, které ale nepřesvědčilo ESLP, že „*byly poskytnuty dostatečné záruky prokazující, že osobní okolnosti všech dotčených byly skutečně individuálně vzaty v potaz*“⁸⁶. Faktory, které způsobily pochybnosti ESLP jsou následující: za prvé ještě před deportací dotčených osob byla ohlášena politická strategie k cílené hromadné deportaci, za druhé všichni cizinci byli pozváni na policejní stanici ve stejný čas, za třetí rozhodnutí o jejich deportaci byla formulována identicky, za čtvrté pro vyhošťované bylo velmi složité kontaktovat právního zástupce a konečně za páté jejich azylové řízení ještě nebylo pravomocně skončeno.⁸⁷

ESLP se tedy nespokojil pouze s formálním jednotlivým vyřízením případů a zcela vhodně si povšiml jednání belgických úřadů, které byly vedeny pouze snahou snížit počet žadatelů o azyl.⁸⁸ Nebyl tak naplněn několikrát opakovaný požadavek důvodného a objektivního přezkoumání situace každého jednotlivce ze skupiny. Otázka, kterou ESLP řešil, nezněla, zda se nejednalo o případ individuálního vyhoštění, ale ptal se, zda se stát nesnažil o hromadné vyhoštění⁸⁹. Je zde vidět snaha ESLP o individuální přístup k jednotlivcům a zdůraznění

---

⁸²Tamtéž, bod 18-23.

⁸³ HOWLEY, Jacob D. Unlocking the Fortress: Protocol No.11 nad the Birth of Collective Expulsion Jurisprudence in the Council of Europe System. 21 Geo. Immigr. L.J. 111 2006-2007.

⁸⁴ Čonka v. Belgie, Application no. 51564/99, bod 23.

⁸⁵ Tamtéž, bod 59.

⁸⁶ Tamtéž, bod 63.

⁸⁷ Tamtéž, bod 62.

⁸⁸ HOWLEY, Jacob D. Unlocking the Fortress: Protocol No.11 nad the Birth of Collective Expulsion Jurisprudence in the Council of Europe System. 21 Geo. Immigr. L.J. 111 2006-2007, s.123.

⁸⁹ Tamtéž, s.124.

jejich individuálních práv. Tento přístup je patrný nejen v tomto případě, ale jak jsem uvedla dříve, tak i v rozhodnutí MSD Diallo.

Ve stejném přístupu ESLP pokračoval i v dalších případech. Jednalo se o případ Sulejmanovič a ostatní proti Itálii, kde skutkový stav věci byl velmi podobný. V tomto případě sice nedošlo ke konečnému rozhodnutí, protože ESLP schválil smír mezi stěžovateli a Itálií, ovšem už fakt, že ESLP uznal stížnost přípustnou, značí jeho vnímavost k případům hromadného vyhoštění⁹⁰.

5.5.2 Hirsi Jamaa a ostatní proti Itálii

Uvedené smýšlení ESLP se projevilo i v nedávném případě Hirsi Jamaa a ostatní proti Itálii, když ESLP shledal porušení čl. 4 Protokolu 4 ze strany Itálie. Stěžovatelé, jedenáct somálských občanů a třináct občanů Eritree, se v Libyi nalodili na loď, která je měla odvézt do Itálie. Loď byla ovšem zadržena italskou vojenskou lodí a cestující byli nuceni přestoupit na italskou loď, která je následně odvezla zpět do Libye. Tato akce byla provedena na základě smlouvy mezi Itálií a Libyí ze dne 29.12.2007 a následných protokolů. Itálie a Libye se v této smlouvě zavázaly k vytvoření smíšených námořních hlídek, jejichž úkolem bude provádění vyhledávacích a záchranných akcí, jak v lybijských vodách, tak i mezinárodních, sloužících k zajišťování uprchlíků z Libye a jejich navrácení zpět na území Libye. Dle č. 7 smlouvy se Libye zavázala koordinovat i spolupráci se zeměmi původu migrantů a zajistit jejich návrat do těchto zemí.

Stěžovatelé namítali porušení čl. 4 protokolu 4, protože dle jejich výkladu je hlavním účelem zákazu kolektivního vyhoštění snaha zabránit státům v nuceném přesunu skupin cizinců do jiného státu bez prošetření konkrétních případů. Takový postup by měl být zakázán i na otevřeném moři, kde jsou cizinci odvázeni zpět do země původu bez jakéhokoli předchozího formálního rozhodnutí a dochází tak k „skrytému vyhoštění“. Stěžovatelé zde tak požadují teleologický výklad ustanovení o zákazu hromadného vyhoštění. Hromadnost vyhoštění stěžovatelé vyvozují z faktu, že cizinci nebyli předem identifikováni a nebyly zjištěny individuální podmínky jednotlivých osob.

Italská vláda namítala, že čl. 4 Protokolu 4 není aplikovatelný, protože by k jeho tvrzenému porušení muselo dojít na území Itálie a muselo by se jednat o cizince, kteří nelegálně překročili hranice státu. Z této interpretace vláda Itálie dovozuje, že se v uvedeném případě jedná o nepovolení vstupu na území Itálie a nikoli o vyhoštění.

---

⁹⁰ Tamtéž, s.126.

K aplikovatelnosti čl. 4 Protokolu 4 se ESLP vyjádřil v tom směru, že účelem uvedeného článku je bránit státům, aby přesouvaly ze svého území jednotlivé cizince bez přezkoumání jejich konkrétní situace a současně, aby cizincům umožnily uplatnit jejich argumenty proti rozhodnutí státních orgánů o jejich vyhoštění. ESLP jednoznačně odmítl argumentaci vlády Itálie, že článek 4 Protokolu 4 je aplikovatelný pouze na území státu. Migrace po moři je jedním z běžných proudů současné migrace a článek 4 Protokolu 4 by byl v praxi neefektivní, pokud by se nevztahoval i na otevřené moře. Důsledkem takového výkladu by bylo, že migrantům, kteří na moři často riskují svůj život a nepodaří se jim připlout na hranice státu, by nebylo umožněno, aby byl přezkoumán jejich konkrétní případ před vyhoštěním tak, jak je toto právo zaručeno cizincům, kteří cestují pozemní cestou.

V meritu věci ESLP konstatoval, že k transportu migrantů došlo bez jakéhokoli přezkoumání jejich osobních důvodů k migraci. Bylo též zpochybněno, že by byla zjištěna totožnost cizinců ze strany italských státních orgánů, protože cizinci byli pouze naloděni na vojenskou loď a převezeni na lybijskou půdu. S cizinci nebyly provedeny pohovory, nebyl jim poskytnut tlumočnick ani služby právníka. Vše výše uvedené vedlo ESLP k názoru, že nebyly poskytnuty záruky, že byly zjištěny konkrétní podmínky jednotlivých cizinců, které by byly podrobeny detailnímu přezkoumání. Z těchto důvodů konstatoval porušení čl. 4 Protokolu 4 a jednalo se tak o druhé porušení čl. 4 Protokolu 4 v historii ESLP.

5.6 Shrnutí

Problematiku hromadného vyhoštění lze shrnout následujícím způsobem. Vyhoštění skupiny osob žádná úmluva či mezinárodní obyčej nezakazuje, ale musí splňovat stanovené podmínky. Vyhoštění nesmí být provedeno svévolně a na diskriminačním základě. Oba tyto aspekty se vždy vyskytují společně.

Pojem „svévolnost“ v tomto kontextu rozumíme jako chybějící individuální přezkum jednotlivých případů a absenci práva cizince na obranu před rozhodnutím o vyhoštění. Diskriminací rozumíme situaci, kdy cizinci jsou vyhoštěni z důvodu příslušnosti k určité skupině.

Z charakteru hromadného vyhoštění můžeme usuzovat, že jeho důsledkem bude i porušení jiných práv cizinců, např. právo nebýt oddělen od své rodiny, právo nebýt vyhoštěn z konkrétní země a konečně právo nebýt vyhoštěn z určitých důvodů. Vzhledem

k chybějícímu individuálnímu přezkumu případů jednotlivců jsou tato práva v souvislosti s hromadným vyhoštěním porušována ve zvýšené míře.⁹¹

Jak plyne z judikatury ESLP, v evropských podmínkách k hromadnému vyhoštění cizinců téměř nedochází a pokud ano, tak se jedná o malé skupiny osob. Opakem je situace na africkém kontinentě, kdy k hromadnému vyhoštění dochází v nepoměrně větším měřítku a to s sebou logicky přináší i sociální a humanitární problémy. Proto je třeba, aby tato problematika byla upravena komplexně. Komise se drží judikatury i pohledu jednotlivých regionálních smluv. Ve formulaci článku, který zakazuje hromadné vyhoštění, následuje text čl. 4 Protokolu 4 EÚLP a Americké úmluvy o lidských právech.

---

⁹¹HENCKAERTS, Jean-Marie. Mass expulsion in modern international law and practice. Dordrecht, Netherlands: MartinusNijhoffPublishers, 1995, s. 199-203.

6. Ochrana práva na rodinu, rodinný život

Jedním z lidských práv, které jsou uznávány ve většině lidskoprávních mezinárodních smluv, je právo na rodinu a na rodinný život. Proto velkou skupinou osob, jejichž vyhoštění podléhá zpřísněným pravidlům, jsou osoby, které na území hostitelského státu realizují svůj rodinný život. Důvodem, proč je třeba chránit rodinu a rodinný život, je fakt, že *rodina je základní jednotka společnosti a přirozené prostředí pro růst a blaho všech svých členů a zejména dětí, proto musí mít nárok na potřebnou ochranu a takovou pomoc, aby mohla beze zbytku plnit svou úlohu ve společnosti*⁹². Vyhoštění může vést k narušení vazeb, které si cizinec vybudoval v hostitelské zemi, k narušení vztahů s osobami žijícími v hostitelské zemi a v neposlední řadě může poškodit i jeho sociální zázemí, čímž dojde k narušení jeho soukromého života.⁹³ Je třeba pamatovat i na skutečnost, že vyhoštění není zásahem do rodinného života pouze samotného cizince, ale i osoby, která je státním občanem státu, který se rozhodl vyhostit ze svého území dotčeného cizince nebo osoby, která má v daném státě povolený pobyt

V mnoha dokumentech mezinárodního práva je zdůrazněna potřeba ochrany rodinného života a ve vztahu k vyhošťovaným osobám jsou kladeny zvýšené požadavky na rozhodování ve věcech cizinců s rodinným životem na území daného státu. Obsah pojmů „rodina“ a „rodinný život“ není ve smlouvách přesně definován a je utvářen soudní praxí. Bohatou judikaturou v tomto směru disponuje Evropský soud pro lidská práva, proto v druhé části této kapitoly podrobněji rozeberu některé jeho případy. V několika případech se touto problematikou zabýval i Výbor pro lidská práva OSN.

6.1 Mezinárodněprávní dokumenty chránící rodinný život

Všeobecná deklarace lidských práv, přestože se jedná o právně nezávazný dokument, ve svém článku 16 zdůrazňuje nutnost ochrany rodiny jako celku. Konkrétnější ochranu poskytují na ni navazující pakty. Mezinárodní pakt o hospodářských sociálních a kulturních právech v čl. 10 zaručuje ochranu rodině a navíc zdůrazňuje ochranu založení rodiny a zvýšenou ochranu po dobu, kdy zodpovídá za péči a výchovu nezaopatřených dětí. Mezinárodní pakt o občanských a politických právech v čl. 17 poskytuje ochranu každému před svévolným zásahem do soukromého života, do rodiny, domova nebo korespondence a proti útokům na čest a pověst.

---

⁹² Preambule úmluvy o právech dítěte, 104/1991 Sb.

⁹³ *Security of Residence and Expulsion : Protection of Aliens in Europe*. Edited by Espelth Guild, Paul Milderhoud. The Hague (the Netherlands) : Kluwer Law International, 2001. Protection of Integrated Aliens against Expulsion under the European Convention to Human Rights, s. 24.

Podobně upravuje toto právo Deklarace lidských práv osob, které nejsou státními příslušníky státu, ve kterém žijí v článku 5. Ochrana rodinného života je také zaručena migrujícím pracovníkům a to v čl. 14 Mezinárodní úmluvy o ochraně práv všech migrujících pracovníků a členů jejich rodin. Úmluva o právním postavení uprchlíků v čl. 12. odst. 2 zaručuje dodržování dříve nabytých práv uprchlíka spojená s jeho osobním statutem, zvláště pak práva spojená s manželstvím.

Jedním z nejdůležitějších regionálních dokumentů chránících rodinný život je Úmluva o ochraně lidských práv a svobod a její čl. 8. Mimo rodinného života tento článek chrání také soukromý život jedince. Na druhou stranu ve druhém odstavci vypočítává možnosti, kdy stát může do výkonu těchto práv oprávněně zasáhnout. Významnou roli hraje judikatura ESLP, která navazuje právě na čl. 8 a která je v tomto směru poměrně rozsáhlá a v porovnání s ostatními mezinárodními rozhodovacími orgány ojedinělá. Meziamerická komise pro lidská práva v žádném ze svých rozhodnutí nezvažovala důsledky vyhoštění pro rodinný život vyhošťovaného cizince a ani Výbor pro lidská práva zřízený a jednající dle Paktu o občanských a politických právech také neposkytl srovnatelnou judikaturu. Pro dokreslení situace bych zmínila situaci ve Spojených státech amerických, které se setkávají s velkým počtem migrantů a kde jakékoli minimální porušení práva vede k vyhoštění cizince a to bez ohledu na dopad vyhoštění na jeho rodinný život.⁹⁴ Mezi další regionální úmluvy chránící rodinný život patří i Listina základních práv Evropské unie se svým článkem 7, jehož text je prakticky shodný s textem článku 8 EÚLP. Africká charta lidských práv a práv národů neobsahuje toto právo tak, jak je obsaženo v ostatních úmluvách, nicméně v čl. 18 stanoví povinnosti státu k rodině. Americká úmluva o lidských právech využívá stejné formulace jako Pakt o občanských a politických právech.

Z uvedených úmluv se budu podrobněji věnovat dvěma a to Mezinárodnímu paktu o občanských a politických právech, který jako jediná univerzální úmluva poskytuje ochranu před zásahem do rodiny ve vztahu k vyhoštění. Z regionálních úmluv jsem zvolila Evropskou úmluvu o ochraně lidských práv, protože se jedná o úmluvu, která poskytuje nejrozsáhlejší judikaturu k věci a inspiruje se jí i MSD a Komise pro mezinárodní právo.

6.2 Ochrana rodiny dle Mezinárodního paktu o občanských a politických právech

---

⁹⁴ BOGUSZ, Barbara. Irregular migration and human rights: theoretical, European, and international perspectives. Boston: Martinus Nijhoff Publishers, 2004, s. 443.

Dle čl. 17 odst. 1 Paktu platí, že „*Nikdo nesmí být vystaven svévolnému zasahování do soukromého života, do rodiny, domova nebo korespondence ani útokům na svou čest a pověst.*“ Na první pohled se může zdát, že Pakt poskytuje ochranu před vyhoštěním již v čl. 13, a proto není nutné hledat ochranu v rámci jiných ustanovení. Na druhou stranu je ale třeba Pakt vykládat jako jeden celek a držet se „*ducha*“ této úmluvy tak, že jednotlivé články jsou interpretovány v souladu s ostatními. Zásadní změnu v tomto směru znamenalo rozhodnutí ve věci *Mauretánských žen*.⁹⁵ V tomto projednávaném případě⁹⁶ bylo Výborem pro lidská práva konstatováno obecné pravidlo, že „*vyhoštění osoby ze státu, kde žijí blízcí členové její rodiny, může být považováno za zásah ve smyslu čl. 17*“ a dále, že „*princip čl. 17 odst. 1 je aplikovatelný též na snoubence cizince*“. Bylo ale třeba stanovit, které členy rodiny lze považovat za blízké rodinné příslušníky. Pelonpaa považuje za zřejmé, že za takového rodinného příslušníka lze považovat manžela, snoubence žijícího ve společné domácnosti a nezletilé děti ve vztahu k jejich rodičům. A pokud se jedná o vzdálenější příbuzné, např. prarodiče, je věcí osoby domáhající se ochrany dle čl. 17 prokázat, že spadají do sféry blízkých rodinných příslušníků⁹⁷

Výbor pro lidská práva v pozdějších případech vyhoštění, ve kterých bylo tvrzeno, že se jedná o porušení práva na ochranu rodiny, zkoumal, zda dopady vyhoštění na rodinu budou přiměřené k cíli, který stát sleduje vyhoštěním cizince. Výbor pro lidská práva posuzoval konkrétně délku pobytu cizince v hostitelské zemi, věk a stupeň vzájemné rodinné, finanční a emocionální závislosti, ale na druhou stranu posuzoval i zájem státu na ochraně veřejné bezpečnosti a vynutitelnosti cizineckého práva. Porušení práva na ochranu rodiny a soukromého života nebylo shledáno ve dvou případech vedených proti Kanadě, kdy se jednalo o dospělé muže, kteří byli občany evropských zemí a žili v Kanadě od svého dětství a opakovaně se dopouštěli trestné činnosti. Porušení čl. 17 nebylo konstatováno i přes to, že oba měli na území Kanady rodiče a sourozence.⁹⁸

6.2.1 Capena proti Kanadě

Pan Canepa - stěžovatel se narodil v roce 1962 v Itálii, ale ve věku 5 let emigroval spolu s rodiči do Kanady, kde se později narodil jeho bratr, který se narozením stal kanadským

---

⁹⁵ PELLONPÄÄ, Matti. *Expulsion in international law: a study in international aliens law and human rights with special reference to Finland*. Helsinki: Distribution, Akateeminen Kirjakauppa, 1984, s. 131.

⁹⁶ Communication No. R 9/35, Decision of April 9, 1981, Report of the HRC 1981, p 134, HRLJ 1981.

⁹⁷ PELLONPÄÄ, Matti. *Expulsion in international law: a study in international aliens law and human rights with special reference to Finland*. Helsinki: Distribution, Akateeminen Kirjakauppa, 1984, s. 132.

⁹⁸ *Canepa and Stewart v. Canada*, UN Doc. CCPR/C/58/D/930/2000 z 16.12.1996.

občanem. Stěžovatel ztratil jakýkoli kontakt se svou původní vlastí a italsky mluvil a rozuměl pouze málo. Po většinu svého života se považoval za kanadského státního příslušníka. Mezi lety 1978 a 1987 byl obviněn z 37 trestných činů, především z krádeží a držení drog, ale nikdy při činu nepoužil násilí. Opakovaně byl odsouzen k trestu odnětí svobody. Od svých 13 let byl závislý na heroinu, ale léčbu své závislosti podstoupil dobrovolně, nikoli jako součást trestu. Rozhodnutí o vyhoštění obdržel 1. května 1985 z důvodu páčání trestné činnosti. Proti rozhodnutí podal odvolání, které bylo zamítnuto jak správními, tak soudními orgány. Definitivní rozhodnutí o platnosti vyhoštění bylo učiněno 21. ledna 1993. V rozhodnutí o vyhoštění bylo dále stanoveno, že se stěžovatel nemůže vrátit do Kanady bez výslovného souhlasu ministra přistěhovalectví. Dne 2. června 1994 byl stěžovatel propuštěn ze svého posledního výkonu trestu odnětí svobody a 6. června 1994 byl převezen do Itálie. Stěžovatel byl o svém převozu informován pouze několik hodin před jeho realizací. Dle podané stížnosti se tím psychický stav stěžovatele výrazně zhoršil, protože byl povinen zůstat v zemi, kde se cítil izolovaný a bez rodiny, což mu způsobilo nenahraditelnou újmu.

Stěžovatel namítal porušení článků 7, 17 a 23 odst. 3 Paktu. Dle jeho tvrzení mu kanadský stát neposkytl dostatečnou ochranu rodiny a domova. Upozorňoval též na neexistující vnitrostátní právo, které by takovou ochranu poskytlo. Stěžovatel také poukazoval na ustálený výklad čl. 17 a to, že stát je povinen zajistit ochranu práv každé osoby proti svévolnému a nezákonnému zásahu do soukromí, rodiny a domova. Stěžovatel tvrdil porušení čl. 17, ke kterému došlo jeho oddělením od nukleární rodiny v Kanadě sestávající se z jeho otce, matky a bratra, s kterými sdílel společnou domácnost. Svévolnost porušení článků 17 a 23 odst. 1 spatřuje stěžovatel v tom, že vyhoštění trvale pobývajícího, plně integrovaného cizince, který již byl potrestán za své činy, není legitimním zájmem státu. Svévolnost má být dle stěžovatele, vykládána ve světle čl. 4, 9, 12 a 13 Paktu. Pojem svévolnost by tedy dle úvah stěžovatele měl být vykládán jako zásah, který není nezbytný k ochraně národní bezpečnosti, veřejného pořádku, veřejného zdraví nebo morálky nebo práv a svobod jiných, anebo není v rozporu s jinými právy zaručenými Paktem.

Podle zástupců Kanady stěžovatel nikdy nezískal právo považovat Kanadu za „svou zemi“, toto právo nevzniklo jeho dlouhodobým pobytem v Kanadě. Dále poukazovali, že práva dle čl. 17 a 23 nejsou absolutními právy a musejí být vyvažována zájmem společnosti. Zástupci státu dále argumentovali tím, že i kdyby Výbor pro lidská práva shledal, že články 12, 17 a 23 jsou aplikovatelné na situaci stěžovatele, není zde důkaz, že jednání státu bylo svévolné. Jednání státu bylo v souladu se zákonem a stěžovatel si byl po celou dobu vědom procesních postupů a záruk, které mu vnitrostátní právo poskytuje. Opatření provedené vůči stěžovateli

bylo výsledkem zákonného postupu, v jehož průběhu byl stěžovatel slyšen a byla mu poskytnuta veškerá práva zaručená mezinárodními standardy i vnitrostátním právem.

Ve svém rozhodnutí poukazuje Výbor pro lidská práva na fakt, který konstatoval již v rozhodnutí Stewart proti Kanadě⁹⁹ a to, že osoba, která vstoupila na území hostitelského státu, nemůže považovat tento stát za svůj vlastní, pokud nezískala státní občanství tohoto státu a dále si ponechala občanství státu původu. Výjimka může být dána pouze za omezených podmínek, například pokud existují bezdůvodné překážky pro získání státního občanství hostitelské země. Takové podmínky ale v posuzovaném případě nenastaly. Stěžovateli nebylo nedůvodně bráněno v získání kanadského státního občanství, ani neztratil občanství italské.

Výbor konstatoval, že stěžovatelovo vyhoštění z Kanady bylo zásahem do jeho rodinného života, ale tento zásah byl v souladu s kanadským právem. Výbor proto musel posoudit, zda se jednalo o svévolný zásah či nikoli. Výbor dal za pravdu zástupcům státu, že stěžovateli byly poskytnuty veškeré potřebné procesní záruky k ochraně jeho práv. Dále Výbor pro lidská práva shledal, že svévolnost ve vztahu k čl. 17 se nevztahuje na procesní svévolnost, ale vztahuje se na důvodnost zásahu do práv zaručených čl. 17 a jeho kompatibility s účely, cíli a předměty Paktu. Dle Výboru by se o svévolnost jednalo v případě, že by stěžovatel byl oddělen od své rodiny a dopady tohoto oddělení by byly nepřiměřené k cílům takového oddělení. Výbor pro lidská práva považuje vyhoštění stěžovatele za nezbytné s ohledem na veřejný zájem a ochranu veřejné bezpečnosti z důvodu opakovaného kriminálního jednání stěžovatele. Navíc dle Výboru stěžovatel měl v Itálii širší rodinu a neprokázal, jakým způsobem by byly nenávratně narušeny jeho vazby s rodinou žijící v Kanadě. Výbor pro lidská práva konstatoval, že nebylo porušeno právo stěžovatele na rodinu, soukromí a domov.

6.2.2. Winata proti Austrálii

Opakem byl případ Winata proti Austrálii¹⁰⁰. V tomto případě se sice nejednalo přímo o vyhoštění cizinců, ale pouze o možnost, že budou muset opustit hostitelský stát, kde pobývali několik let bez povolení k pobytu, protože jim hostitelský stát neudělil potřebná víza. Jedná se tedy o situaci, ve které sice ještě nedošlo k vyhoštění, ale stát se tak mohlo a Výbor pro lidská práva se vyjádřil k proporcionalitě mezi právem státu kontrolovat pobyt cizinců na svém území a povinností nezasahovat svévolně do rodiny.

---

⁹⁹ Stewart v. Canada, UN Doc. CCPR/C/50/D/538/1993 z 18.3.1994.

¹⁰⁰ Winata v. Australia, UN. Doc. CCPT/C/72/D//930/200 z 16.8.2001.

Pan Winata a slečna Li – stěžovatelé se seznámili při svém pobytu v Austrálii, kde oba zůstali po skončení platnosti jejich víz a začali spolu žít jako druh a družka. Dne 2. června 1988 se jim narodil syn Barry. Protože se syn narodil na území Austrálie, po deseti letech pobytu získal státní občanství Austrálie. Pan Winata a slečna Li, kteří pocházeli z Indonésie, se snažili získat povolení k pobytu, žádali i o azyl, ale jejich žádostem nebylo vyhověno.

Ve stížnosti k Výboru stěžovatelé namítali porušení čl. 17, 23 odst. 1 a 24 odst. 2 Paktu. Stěžovatelé tvrdili, že by měli být považováni za rodinu, ačkoli nejsou oddáni, ale žijí spolu jako rodina a jejich vztah k synovi je řádným vztahem rodičů s dítětem. Tato tvrzení byla podpořena i psychiatrickými posudky. Stěžovatelé tvrdili, že by bylo narušením jejich práva na rodinu, pokud by museli odcestovat do Indonésie a ponechat syna, který je závislý na jejich péči, v Austrálii. Jediná možnost, aby syn nebyl oddělen od svých rodičů, by byla, pokud by s nimi odcestoval do Indonésie. Syn stěžovatelů žil celý život v Austrálii, byl do australské společnosti řádně integrovaný, nemluvil indonésky ani čínsky, ačkoli část rodiny pocházela z Číny, a k Indonésii neměl žádné kulturní ani sociální vazby. Psychiatrem byl popsán jako běžný australský chlapec. Nucené odloučení chlapce od rodičů by bylo svévolné a nedůvodné. Naopak zástupci australské vlády uváděli, že syn stěžovatelů má v Indonésii řadu příbuzných, se kterými je v kontaktu a naopak v Austrálii nemá jiné příbuzné než své rodiče. Navíc, pokud by stěžovatelé požádali o vstupní vízum do Austrálie, museli by v Indonésii setrvat pouze omezenou dobu, takže by to pro jejich syna nebyla tak významná změna. Dále si stěžovatelé byli vědomi faktu, že o více než deset let překročili platnost svého povolení k pobytu, takže museli počítat s tím, že Austrálie bude proti nim vynucovat dodržování norem cizineckého práva.

Výbor pro lidská práva shledal porušení všech článků, jak tvrdili stěžovatelé. Výbor pro lidská práva výslovně potvrdil, že uznává právo státu vynucovat odjezd osob, které překročily délku pobytu na jejich území. Přiznává i možnost vynucovat odjezd cizince, ačkoli se mu na území hostitelského státu narodilo dítě či bylo dítěti uděleno státní občanství. Toto právo ale není neomezené a takové jednání státu může být za určitých okolností považováno za svévolné tak, jak tomu bylo v případě stěžovatelů. Za situace, kdy oba stěžovatelé žijí bez povolení k pobytu více než čtrnáct let, jejich třináctiletý syn žije životem běžného australského dítěte jeho věku, nemůže obstát argument státu, že je třeba, aby stěžovatelé odcestovali z důvodu vynucování dodržování cizineckého práva. V případě, že by došlo k nucenému vycestování stěžovatelů, došlo by ke svévolnému zásahu do práva na rodinu stěžovatelů a jejich nezletilého syna, tedy porušení čl. 17 Paktu odst. 1 ve spojení s čl. 23

v případě všech účastníků a k porušení čl. 24 odst. 1 v případě syna stěžovatelů, protože by mu bylo upřeno právo na ochranu nezletilého dítěte.

S takto velkoryse poskytnutou ochranou ale nesouhlasilo několik členů Výboru pro lidská práva. Ve svém disentujícím stanovisku uvádí, že se Výbor pro lidská práva spíše přiklonil k výkladu, jaký používá ESLP, přestože čl. 17 Paktu mluví pouze o „zásahu do rodiny“, ale článek 8 EÚLP stanoví ochranu „práva na rodinný život“. Dle tohoto názoru je „zásah do rodiny“ užším pojmem než „právo na rodinný život“ a v uvedeném případě nebylo zasazeno do jednoty rodiny. Nesouhlasící členové Výboru také dochází k závěru, že popsaným přístupem Výbor pro lidská práva nadřazuje povinnost státu nezasahovat do rodiny právu regulovat vstup a pobyt cizinců do hostitelské země.

6.3 Ochrana práva na respektování rodinného a soukromého života dle Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod

Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod zaručuje ochranu rodinného života ve svém čl. 8. Rodinný život je chráněn spolu se soukromým životem. Ve vztahu k cizincům je důležité, že Úmluva se vztahuje na všechny osoby podléhající jurisdikci signatářských států. Podstatnou roli hraje také Evropský soud pro lidská práva, který posuzuje jednání států ve světle Úmluvy a jak jsem již uvedla, ve svých rozhodnutích interpretoval význam článku 8. Právo na respektování rodinného a soukromého života není absolutním právem, jak plyne z odst. 2 článku 8, který vyjmenování situace, za kterých je možné do práva zasáhnout ze strany státu. Jmenovitě jde o národní bezpečnost, veřejnou bezpečnost, hospodářský blahobyt země, ochranu veřejného pořádku a předcházení zločinnosti, ochrana zdraví nebo morálky nebo ochrana práv a svobod jiných. Nutnou podmínkou zásahu státního orgánu do výkonu práva na soukromý a rodinný život je soulad takového zásahu se zákonem a nezbytnost zásahu v demokratické společnosti.

Ještě než se začnu více zabývat podmínkami, za jakých je možno narušit rodinný život cizince jeho vyhoštěním, je třeba definovat jaké vztahy je možno považovat za rodinný život ve smyslu Úmluvy. ESLP v judikatuře několikrát zopakoval, že požívání vzájemné společnosti rodičů a dětí, je základním prvkem rodiny. Dle rozhodnutí ve věci *Berrehab v. Nizozemí*¹⁰¹ je dítě narozené v manželském svazku automaticky součástí tohoto rodinného vztahu, od doby jeho narození vzniká mezi ním a jeho rodiči pouto rovnající se rodinnému životu. Vazba mezi

---

¹⁰¹ *Berrehab v. Nizozemí*, rozsudek ze dne 21.6.1988, Application No. 10730/84.

rodiči a dětmi existuje vždy a to i v případě, že nesdílí společnou domácnost. Tento vztah může být narušen jen za výjimečných podmínek¹⁰². Za rodinný život lze považovat i vztah manželů či snoubenců¹⁰³, přestože nemají děti.

6.3.1 Kritéria posouzení nezbytnosti vyhoštění

Stejně jako při výkladu čl. 17 Paktu je nutnost zásahu orgánů státu do práva na rodinný a soukromý život potřeba posoudit v každém konkrétním případě a je potřeba zohlednit okolnosti každého případu. Z těchto důvodů ESLP ve svých rozhodnutích definoval „*test proportionality*“, který mají státní orgány aplikovat při svém rozhodování o případném vyhoštění. V rozhodnutí *Boultif v. Švýcarsko*¹⁰⁴ uvedl kritéria, která mají být posouzena před tím, než je rozhodnutí o vyhoštění cizince vydáno. Jedná se o posouzení povahy a závažnosti porušení zákona, kterého se cizinec dopustil, délka pobytu v zemi, ze které má být vyhoštěn, časový odstup od doby, kdy byl čin spáchán a chování cizince v této době, národnosti osob, kterých se vyhoštění dotkne, cizincova rodinná situace, například délka manželství a další okolnosti vyjadřující efektivnost rodinného života, zda druhý z manželů věděl o prohřešku v době, kdy vznikal rodinný vztah, zda jsou v manželství děti, případně jejich věk a závažnost potíží, se kterými by se druhý z manželů musel vyrovnat, pokud by následoval cizince do země jeho původu.

6.3.2 Integrovaní cizinci

V případě integrovaných cizinců se objevil i názor, zda by s takovými cizinci nemělo být nakládáno jako s vlastními občany. V rozhodnutí v případech Gul a Beljoudi belgický soudce Martens vyjádřil menšinový názor, že rozdílné zacházení s integrovanými cizinci a vlastními občany je chybou, protože pouze národnost jedince nezakládá objektivní a důvodné ospravedlnění pro existenci rozdílu týkajícího se použitelnosti institutu vyhoštění z území, které obě skupiny nazývají „svou zemí“.¹⁰⁵ Naznačil také možný rozpor s čl. 14 EÚLP, který bezvýhradně zakazuje diskriminaci. Nicméně ESLP se touto cestou nevydal, protože to by znamenalo velmi extenzivní výklad čl. 8 a navíc by bylo třeba i na tyto cizince použít

---

¹⁰² Gül v. Švýcarsko, rozhodnutí ze dne 10.1.1994, Application No. 23218/94 .

¹⁰³ Abdulaziz, Cabales a Balkandali v. UK, rozhodnutí ze dne 14.10.1983, Application No. 9214/80, 9473/81, 9474/81.

¹⁰⁴ Tamtéž, bod 48.

¹⁰⁵ Beldjoudi v. Francie, rozsudek ze dne 12.11.1990, Application No. 12083/86

ustanovení čl. 3, Protokolu č. 4, který zakazuje vyhoštění vlastních občanů¹⁰⁶. Přestože tento směr ESLP odmítl, v několika svých rozhodnutích nastavil přísnější podmínky pro vyhoštění integrovaných cizinců. ESLP zde dává důraz nejen na rodinný život, ale i na soukromý život. Podstatná je délka pobytu v hostitelské zemi, ikdyž v pozdějších rozhodnutích pouze naplnění podmínky několikaletého pobytu automaticky neznamenalo nemožnost realizace vyhoštění. K délce pobytu ESLP přidává ještě na příklad existenci silných rodinných vazeb či fakt, že se cizinec na území státu narodil, mluví tamějším jazykem a jazykem země původu nemluví vůbec či s obtížemi a zda svého vzdělání dosáhl v hostitelské zemi. ESLP po úřadech států požaduje, aby prokázaly naléhavou společenskou potřebu, která je odpovídající legitimnímu cíli vyhoštění.¹⁰⁷ Mluvíme tedy především o cizincích žijících v hostitelské zemi v druhé nebo i pozdější generaci. Jako příklad můžeme uvést rozhodnutí *Beldjoudi v. Francie* a *Mehemi v. Francie*.¹⁰⁸ V těchto případech se často jednalo o cizince, kteří v hostitelské zemi spáchali trestný čin, čímž se stali hrozbou pro veřejný pořádek a jejich vyhoštění se stalo de facto nejvyšším trestem.¹⁰⁹ Takto tomu bylo i v případě *Moustaquim v. Belgie*¹¹⁰, kdy bylo belgickými úřady rozhodnuto o vyhoštění pana Moustaquima, který se jako mladistvý dopustil několika přepadení a loupeží. Jak je vidět, hlavním cílem, který sleduje čl. 8 odst. 1 Úmluvy, je ochrana jedince proti svévolnému jednání státu.¹¹¹

6.3.3 Možnost návratu do země původu

V rozhodnutích ELSP lze najít další tři kritéria, která ESLP používá při rozhodování, zda odmítnutí vstupu cizince na území hostitelského státu nebo jeho vyhoštění, které poškodí rodinné vazby, může být považováno za zásah dle čl. 8 EÚLP. Těmi jsou za prvé existence efektivního rodinného života, za druhé se musí jednat o jednání prisuzovatelné státu, které vedlo k porušení práva a za třetí musí existovat překážky, které brání realizaci rodinného

---

¹⁰⁶ BOGUSZ, Barbara. Irregular migration and human rights: theoretical, European, and international perspectives. Boston: Martinus Nijhoff Publishers, 2004, s. 443.

¹⁰⁷ LAMBERT, Helene. The Position of Aliens in Relation to the European Convention on Human Rights. Strasbourg (Francie) : Council of Europe Publishing, 2006. s. 42.

¹⁰⁸ *Security of Residence and Expulsion : Protection of Aliens in Europe*. Edited by Espelth Guild, Paul Milderhoud. The Hague (the Netherlands) : Kluwer Law International, 2001. Promoting Insecurity: Public Order, Expulsion and the European Convention to Human Rights, s. 42.

¹⁰⁹ Tamtéž, s. 43.

¹¹⁰ Viz dále.

¹¹¹ LAMBERT, Helene. *The Position of Aliens in Relation to the European Convention on Human Rights*. Strasbourg (Francie) : Council of Europe Publishing, 2006. s. 40.

života v jiné zemi, např. v zemi původu cizince.¹¹² K posledně zmíněnému kritériu je třeba poznamenat, že ESLP rozlišuje případy, kdy cizinec žádá o vstup do hostitelské země za účelem založení rodiny nebo kdy členové rodiny spolu nikdy nežili v jedné domácnosti či dlouhodobě žili odděleně a jeho požadavek je odmítnut, od případů, kdy cizinec svůj rodinný život již v hostitelské zemi realizuje a měl by být ze země vyhoštěn. U těchto cizinců soud posuzuje vyváženost mezi zájmy jedince a veřejnosti a zvažuje nezbytnost takového rozhodnutí v demokratické společnosti dle čl. 8 odst. 2 EÚLP¹¹³. Posouzení, zda je legitimní po cizinci a jeho rodině požadovat, aby svůj rodinný život realizovali v jiné zemi, se v rozhodnutích objevuje velmi často a mělo by to být jedno ze základních kritérií pro rozhodnutí o vyhoštění. Tomuto tématu se budu věnovat dále při bližším rozboru jednotlivých případů. Zde alespoň zmíním případ Gul proti Švýcarsku, kdy ESLP judikoval, že pokud rodiče nezletilého dítěte dlouhodobě žijí v hostitelské zemi, zatímco jejich dítě žije společně se zbytkem rodiny, která ho vychovala v zemi původu, nejsou dány žádné překážky, které by rodičům bránily v návratu do země původu a současně nevydání povolení k pobytu pro dítě v hostitelské není porušením práva na rodinný život dle Úmluvy.

6.3.4 Případy Evropského soudu pro lidská práva

Na téma článku 8 EÚLP rozhodoval štrasburský soud v mnoha případech. Podrobněji se budu zabývat jak případy, kdy došlo k porušení článku, tak i případy, kdy k porušení práva na ochranu rodinného života nedošlo. V současné praxi je velmi časté, že rodinní příslušníci žádají o vydání povolení k pobytu za účelem soužití s rodinným příslušníkem, který žije v hostitelské zemi. Pro tyto situace je významným případ Gul v. Švýcarsko, kterým se budu zabývat. Dále se budu věnovat případům cizinců, kteří žijí na území hostitelského státu dlouho dobu, jsou plně integrováni a veškeré sociální zázemí mají v hostitelské zemi.

Právo na zásah státu do práva na rodinný život je dle čl. 8 odst. 2 EÚLP nepopíratelné, nicméně jak je i z výše uvedeného patrné, státy z různých důvodů porušují právo cizince na nerušený rodinný život a překračují své možnosti zásahu do tohoto práva. Ve svém zkoumání se zaměřím na to, z jakých důvodů státy toto právo porušují.

6.3.4.1 Berrehab v. Nizozemí

Pan Berrehab byl občanem Maroka, který se přestěhoval do Nizozemí, zde se oženil s paní Kosterovou, občankou Nizozemí. Z tohoto důvodu mu bylo uděleno pobytové oprávnění za

---

¹¹² Tamtéž, s. 40.

¹¹³ Srov. případy Berrehab, Moustaquim nebo Slivenko v. Lotyšsko.

účelem soužití s manželkou. Z manželství se narodila dcera Rebecca, ovšem ještě před jejím narozením došlo k rozpadu manželství. Dcera zůstala v péči matky, oba rodiče se domluvili na výživném na materiální zabezpečení a vzdělání dcery, které pan Berrehab platil a také na pravidelných návštěvách. Otec s dcerou nikdy nepřerušili vzájemný kontakt, vídali se 4 krát týdně vždy na několik hodin. Již po rozvodu pan Beherrab požádal příslušný nizozemský státní orgán o prodloužení svého povolení k pobytu, ale jeho žádost byla ještě tentýž den zamítnuta, s tím, že prodloužení povolení k pobytu by bylo v rozporu s veřejným pořádkem, když důvodem k povolení pobytu bylo jeho soužití s manželkou a tato podmínka již nebyla splněna. Pan Beherrab proti rozhodnutí podal odvolání, ve kterém odkazoval na svoje morální a právní povinnosti k dceři, které trvají i přes rozpad manželství a odmítnul, že by byl hrozbou pro veřejný pořádek. Jeho odvolání bylo zamítnuto ministrem spravedlnosti i Státní radou. Státní rada ve svém rozhodnutí uvedla, že kontakty pana Baherraba s dcerou nejsou dostatečné, aby dosahovali intenzity rodinného života, který je chráněn článkem 8 EÚLP. Navíc uvedl, že může být v kontaktu se svou dcerou i bez ohledu na své místo pobytu. Dne 5.1.1984 mu byl vydán vyhošťovací příkaz a pan Beherrab opustil Nizozemí. V té době bylo jeho dceři 5 let. Ještě tentýž rok strávila jeho dcera spolu se svou matkou, ex-manželkou pana Beherraba, dva měsíce s ním a jeho rodinou v Maroku. Pan Beherrab se do Nizozemí vrátil v roce 1985 na základě krátkodobého víza a dne 14.8.1985 se znovu oženil se svou ex-manželkou a na základě této skutečnosti mu bylo opět vydáno povolení k pobytu za účelem soužití s jeho manželkou.

Po neprodloužení víza po rozvodu manželů podal pan Beherrab stížnost ke Komisi pro lidská práva pro porušení článku 8 EÚLP. Komise i následně ESLP se ztotožnily s tvrzením pana Beherraba, že sdílení jedné domácnosti není podmínkou sine qua non rodinného života rodiče a jeho nezletilého dítěte. Otcovo právo na styk s dcerou a jeho přispívání na její vzdělání jsou faktory dostatečně zakládající rodinný život. Dále soud vysvětlil, *že z pojetí rodiny, ze kterého vychází článek 8 EÚLP, že dítě narozené v manželství, je ipso iure součástí tohoto vztahu od okamžiku narození a již tento samotný fakt, potvrzuje existenci vztahu mezi ním a jeho rodiči rovnající se rodinnému životu a to i v případě, že rodiče spolu dále nežijí.*¹¹⁴ V této definici se ESLP poprvé vyjádřil k vztahu mezi rodiči a dětmi a ve svých dalších rozhodnutích na ni pravidelně odkazuje. Soud považuje frekvenci a pravidelnost jejich styku za dostatečnou a není možné tvrdit, že rozvodem by jejich vztah byl zničen, naopak vzdáleností mezi Nizozemím a Marokem by byl vztah mezi otcem a dcerou poškozen. ESLP tedy potvrdil, že

---

¹¹⁴ Berrehab v. Nizozemí, bod 21.

se mezi panem Beherrabem a jeho dcerou jednalo rodinný život a proto mohl posuzovat oprávněnost zásahu do rodinného života podle kritérií odst. 2. Nizozemsko splnilo první dvě podmínky pro zásah do rodinného života a to soulad s právem a legitimní cíl, sledovaný vyhoštěním. Za tento cíl byla považována snaha Nizozemí regulovat trh práce, hustotu osídlení a obecnou ekonomickou prosperitu země. Ovšem toto neobstálo při hodnocení nezbytnosti zásahu do rodinného a soukromého života v demokratické společnosti. *"Nezbytnost" znamená, že zásah odpovídá naléhavé společenské potřebě, a zejména, že je přiměřená sledovanému legitimnímu cíli*¹¹⁵. ESLP navíc zdůraznil, že se nejedná o cizince, který by žádal o první vstup do státu, ale o osobu která již v hostitelské zemi žila několik let, měla zde domov, zaměstnání a rodinu a jeho dcera byla velmi nízkého věku a potřebovala zachovat pouta, které měla s otcem. Nebyla tedy dosažena vyrovnanost mezi sledovanými zájmy státu a zájmy jedince.

Za podstatné body můžeme v tomto případě označit definování vztahu rodičů s dětmi jako rodinného vztahu spadajícího pod ochranu článku 8, i když nežijí ve společné domácnosti, zpřesnění pojmu „nezbytnost“ zásahu a rozlišení osob, které v hostitelské zemi již mají rodinné a sociální zázemí od osob dožadujících se prvního vstupu do hostitelského státu.

6.3.4.2 Gul v. Švýcarsko

V případě Gul v. Švýcarsko se nejedná přímo o vyhoštění, ale o nedovolení vstupu cizince na území Švýcarska. Nicméně zde můžeme jasně sledovat způsob rozhodování ELSP v případech tvrzeného porušení článku 8 EÚLP ve vztahu k cizincům. Z případu je zřejmé, jak ESLP při tvrzeném porušení čl. 8 EÚLP postupuje. ESLP nejprve posuzuje, zda existuje rodinný život stěžovatele a následně, zda došlo k zásahu do garantovaného práva a až v momentě, kdy dospěje k závěru, že došlo k zásahu, aplikuje kritéria dle odstavce 2 čl. 8 EÚLP. Pan Gul byl občanem Turecka, který v roce 1984 odcestoval do Švýcarska a v Turecku zanechal svou manželku a dva syny. Jeho manželka za ním v roce 1987 odcestovala a bylo jim uděleno povolení k pobytu na základě humanitárních důvodů. Navíc se jim zde narodila dcera. V roce 1990 pan Gul požádal příslušný švýcarský úřad o povolení k pobytu pro svého syna Ersina za účelem soužití s rodiči. Jeho žádost byla zamítnuta a po vyčerpání všech vnitrostátních prostředků k zvrácení tohoto rozhodnutí se pan Gul rozhodl podat stížnost ke Komisi pro porušení článku 8 EÚLP.

Komise a později ESLP se ztotožnily s tvrzením pan Gula, že existuje rodinný život mezi ním a jeho synem. ESLP rodinný život interpretoval poměrně extenzivně, když vezmeme v úvahu,

---

¹¹⁵ Berrehab v. Nizozemí, bod 28.

že při odjezdu pana Gula z Turecka, byly synovi 3 měsíce a jen příležitostně syna navštěvoval. ESLP využil svou definici vztahu rodičů s dětmi, kterou vytvořil v již zmíněném případě Berrehab, kdy vztah mezi rodiči a jejich dětmi automaticky považuje za vztah spadající pod ochranu čl. 8. Poté co, ESLP tedy potvrdil, že zde existuje vztah vyžadující ochranu, začal se zabývat otázkou, zda došlo ze strany švýcarských úřadů k narušení práva na tento vztah. ESLP se také zabývá otázkou, zda život ve Švýcarsku je jedinou možností pro rodinu pana Gula, jak žít společně. Tímto dává ESLP najevo myšlenku, že pokud by to byla jediná možnost, jak realizovat jejich rodinný život, zřejmě by šlo o zásah do předmětného práva. ESLP tak neshledal žádnou objektivní překážku, která by rodině bránila realizovat svůj rodinný život v Turecku, v zemi svého původu, když dítě zde vyrůstalo, zná jazyk a dostalo se mu zde i vzdělání.

6.3.4.3 Moustaquim v. Belgie

V případě pana Mostaquima¹¹⁶ můžeme vidět podobnost s případem Berrehab a to hlavně ve faktu, že i on žil na území Belgie velmi dlouhou dobu, dokonce zde strávil téměř celý svůj život, ovšem na druhou stranu se zde přidává jeho kriminální jednání. Pan Moustaquim, občan Maroka, přicestoval do Belgie společně se svou matkou ve věku dvou let a byl vyhoštěn v jednadvaceti letech. V Belgii žila celá jeho rodina, několik sourozenců se zde narodilo a jeden z bratrů získal i belgické státní občanství. Pan Moustquim měl problémy s dodržováním zákonů již v jako mladiství a v trestné činnosti pokračoval i v dospělosti. Bylo s ním vedeno řízení o vyhoštění z území, které skočilo rozhodnutím ze dne 28.2.1984, kdy mu bylo uděleno vyhoštění na deset let. Důvodem byla především skutečnost, že se pan Moustaquim dopustil více než sta přestupků a trestných činů a proto byl považován za hrozbu pro veřejný pořádek. Pan Moustaquim nebyl vyhoštěn do Maroka, ale do Španělska, kde pobýval u širší rodiny a později žil v různých státech Evropy, v některých případech s povolením k pobytu v některých bez něj.

Ve své stížnosti pan Moustaquim namítal porušení čl. 8 EÚLP. Zástupci státu zpochybňovali existenci rodinného života pana Moustaquima a jeho rodičů a sourozenců z důvodu jeho častých útěků z domova a jeho opakovaného uvěznění. Tuto argumentaci ESLP odmítl a konstatoval existenci rodinného života, přestože pan Moustaquim nebyl s rodinou v osobním kontaktu přes pět let, ale vždy se snažil udržovat kontakt alespoň korespondenčně, čl. 8 byl tedy v tomto případě aplikovatelný.

---

¹¹⁶ Moustaquim v. Belgie, Application no. 12313/86.

ESLP se především zaměřil na posouzení, zda byly splněny podmínky pro zásah do rodinného života. První a druhá podmínka, tj. soulad s právem a legitimní cíl, byly dle ESLP nepochybně splněny. Složitější otázkou bylo posouzení, zda takový zásah do rodinného života byl „nezbytný v demokratické společnosti“. K nezbytnosti zásahu ESLP poznamenal, že se musí jednat o společenskou potřebu a přiměřenost k sledovanému cíli, kterým byla v tomto případě ochrana veřejného pořádku. ESLP vzal v úvahu skutečnost, že pan Moustaquim prožil téměř celý svůj život v Belgii, v Maroku byl pouze dvakrát na návštěvě, celé své vzdělání získal ve francouzštině a většinu svůj přestupků spáchal jako mladistvý, navíc mezi jeho posledním porušením práva a rozhodnutím o vyhoštění uplynulo několik let, ve kterých pan Moustaquim žil řádným životem. ESLP nijak nepopřel zájem státu na ochraně veřejného pořádku, ale v konkrétním případě pana Moustaquima konstatoval, že zásah do rodinného života nebyl nezbytný v demokratické společnosti, čímž byl porušen čl. 8 EÚLP.

Je třeba uvést, že všichni členové rodiny, mimo jednoho bratra, byli stále cizinci, ačkoli s povoleným pobytem, což případ odlišuje od uvedeného případu Berrehab. Tím zde byl nastaven poměrně vysoký stupeň ochrany rodinného života. Objevily se i názory, že vzhledem k tomu, že se jednalo o rodinu cizinců, kteří nebyli občany státu, zašel ESLP příliš daleko v ochraně rodinného života, protože je třeba vzít v úvahu, že právo na rodinný život je limitováno a současně pro cizince existuje možnost realizovat svůj rodinný život ve své zemi původu, případně i v jiné zemi.¹¹⁷

6.3.4.4 Uner v. Nizozemí

Relativně nedávno rozhodnutým případem, který se týkal dlouhodobě pobývajícího cizince je případ Uner proti Nizozemí¹¹⁸. Pan Uner přicestoval do Nizozemí společně se svou matkou a dvěma bratry v roce 1981, když mu bylo dvanáct let, otec již v Nizozemí žil 10 let. V roce 1991 začal žít s nizozemskou občankou a ze vztahu se narodily dvě děti. V roce 1993 po hádce v restauraci pan Uner jednoho muže zastřelil a jednoho zranil. Z tohoto důvodu byl uznán vinným ze zabití a napadení a odsouzen k sedmi letům trestu odnětí svobody. V roce 1997 bylo zrušeno jeho oprávnění k trvalému pobytu a bylo mu uloženo vyhoštění na dobu 10 let. Přestože byl pan Uner uvězněn, jeho vztah s jeho družkou nebyl narušen, spolu s dětmi ho pravidelně každý týden navštěvovala, navíc druhý syn se narodil až v době, kdy byl pan Uner

---

¹¹⁷ TIBURCIO, Carmen. The human rights of aliens under international and comparative law. Boston, MA: M. Nijhoff Publishers, c2001, s. 120.

¹¹⁸ Uner v. Nizozemí, Application No. 46410/99.

ve vězení. Obě děti i družka jsou občany Nizozemí, nikdy v Turecku nebyli ani nerozumí turecky. I sám pan Uner mluví turecky špatně.

ESLP ve svém rozhodnutí nepochybuje o existenci rodinného života pana Unera, ale zaměřuje se na vyváženost sledovaných zájmů a nezbytnosti zásahu v demokratické společnosti. Má na paměti, že pan Uner se dopustil závažného zločinu, před kterými je nutné chránit společnost. Za rozhodující kritéria pro posouzení přiměřenosti zásahu do rodinného života ESLP vzal kritéria popsané v případě Boultif - posouzení povahy a závažnosti porušení zákona, kterého se cizinec dopustil, délka pobytu v zemi, ze které má být vyhoštěn, časový odstup od doby, kdy byl čin spáchán a chování cizince v této době, národnosti osob, kterých se vyhoštění dotkne, cizincova rodinná situace, například délka manželství a další okolnosti vyjadřující efektivnost rodinného života, zda druhý z manželů věděl o prohřešku v době, kdy vznikl rodinný vztah, zda jsou v manželství děti, případně jejich věk a závažnost potíží, se kterými by se druhý z manželů musel vyrovnat, pokud by následoval cizince do země jeho původu. Navíc tato kritéria rozšířil o dvě další a to o nejlepší zájem dítěte, zvláště závažnost obtíží, se kterými by se dítě vyhošťovaného cizince setkalo v zemi, do které by byl cizinec vyhoštěn a pevnost sociálních, kulturních a rodinných vazeb, které má dítě v hostitelské zemi a v zemi do které má proběhnout vyhoštění.¹¹⁹

Na základě aplikace kritérií došel ESLP k závěru, že nedošlo k porušení práva dle čl. 8. Hlavními důvody byl fakt, že pan Uner se svou rodinou žil pouze krátce ve společné domácnosti a jeho děti jsou tak nízkého věku, že adaptace v jiné zemi by pro ně nebyla příliš obtížná a vzhledem k jeho družce ESLP považuje její praktické potíže při adaptaci v Turecku za přijatelné. Navíc se domnívá, že sám pan Uner žil v Turecku dostatečně dlouho dobu, aby měl vytvoření sociální a kulturní vazby k této zemi. Z pohledu trestního práva ESLP upozorňuje na fakt, že pan Uner v době útoku, za který byl odsouzen, měl u sebe dvě nabitě zbraně, což dokládá jeho kriminální sklony.

K rozhodnutí ESLP je připojeno disentující stanovisko soudců Costy, Zupančiče a Turmena, ve které soudci důrazně nesouhlasí s většinovým názorem ESLP a přiklánějí se k interpretaci, že s dlouho pobývajícími cizinci by mělo být jednáno téměř jako se státními příslušníky¹²⁰. Navíc se domnívají, že v tomto případě se jedná o dvojí potrestání. První bylo uvěznění pana Unera, což by se vztahovalo i na státní příslušníky Nizozemí, ale rozhodnutí o vyhoštění bylo

---

¹¹⁹ Uner v. Nizozemí, bod 58.

¹²⁰ Tamtéž, bod 5.

vydáno jen proto, že se jednalo o cizince, přitom toto potrestání je stejně závažné jako zbavení svobody, pokud není dokonce závažnější.¹²¹

Nabízí se také srovnání s případem Berrehab v tom ohledu, že obě vyhošťované osoby měli v hostitelské zemi malé děti. Je pravdou, že v případě pana Berrehaba nedošlo k vyhoštění na základě jeho kriminálního jednání, ale šlo o administrativní opatření, ovšem pro zájmy nezletilého dítěte je toto nerozhodné. Proto se jeví jako zbytečné (pro tento konkrétní případ), že ESLP rozšířil kritéria posouzení přiměřenosti vyhoštění o nejlepší zájem dítěte a jeho vazby k oběma dotčeným zemím, když je v rozhodnutí nepoužil. I pokud vezmeme jednotlivá původní kritéria, několik z nich mluví ve prospěch pana Unera, konkrétně délka jeho pobytu, doba, která uplynula od spáchání činu do vyhoštění, délka rodinného vztahu a jeho efektivita, existence dětí a fakt, že rodinný vztah započal již před spácháním činu a potíže, které by rodina pana Unera měla v Turecku, jsou na zvážení.

6.4 Shrnutí

Právo na rodinu a na rodinný život je všeobecně uznávaným lidským právem. Nejedná se ale o právo absolutní, takže státy mají možnost do tohoto práva zasahovat. Snahou států, resp. kontrolních orgánů jednotlivých mezinárodních smluv je naleznout rovnováhu mezi právem na ochranu rodiny, kterému odpovídá povinnost státu toto právo nenarušovat, a právem státu kontrolovat přítomnost cizinců na svém území.

Směr rozhodování Výboru pro lidská napovídá, že pokud je hrozba vyhoštění způsobena pouze porušením cizineckého práva, jako opak k porušení trestního práva, a navíc je v případě dotčeno dítě, které je občanem státu, je pro stát obtížné argumentovat pouze svým zájmem na ochranu prosazování cizineckého práva jako ospravedlnění pro rozdělení rodiny. Původ takového nazírání můžeme vidět v povinnosti států vzít vždy v potaz nejlepší zájem dítěte. Podle již zmíněné Úmluvy o právech dítěte a jejího článku 9 „*státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, zajistí, aby dítě nemohlo být odděleno od svých rodičů proti jejich vůli, ledaže příslušné úřady na základě soudního rozhodnutí a v souladu s platným právem a v příslušném řízení určí, že takové oddělení je potřebné v zájmu dítěte.*“ Obecně lze říci, že princip nejlepšího zájmu dítěte lze považovat za obyčejové pravidlo. Mimo téměř všeobecné dodržování závazných ustanovení Úmluvy o právech dítěte je praxe států v oblasti respektování práva na rodinu pravidelně kontrolována Výborem pro lidská práva. Nejlepším zájmem dítěte je možnost využívat práva a svobody zaručená dle Úmluvy o právech dítěte

---

¹²¹ Tamtéž, bod 17.

jako je především kontakt s oběma rodiči. Nejlepší zájem ale musí být posuzován dle konkrétních okolností každého případu.

Při stanovení podmínek, kdy je možné rozdělit rodinu je Úmluva o právech dítěte mnohem přísnější než Pakt. Pakt zakazuje pouze „svévolný a nezákonný“ zásah do rodiny, jiný typ zásahu je dovolený, ale dle Úmluvy o právech dítěte neexistuje žádný veřejný zájem, který by umožňoval nedobrovolné rozdělení rodiny. Jediným možným důvodem zásahu do rodiny je nejlepší zájem dítěte.¹²²

Komise pro mezinárodní právo navrhuje následující znění čl. 20:

Povinnost právo na rodinný život

1. *Vyhošťující stát musí respektovat rodinný život cizince, který má být vyhoštěn.*
2. *Vyhošťující stát nesmí zasahovat do výkonu práva na rodinný život, mimo případů, kde tak umožňuje zákon a na základě spravedlivé rovnováhy mezi zájmy státu a vyhošťovaného cizince.¹²³*

V první odstavci se Komise drží konstatování práva na rodinný život stejně, jako to činí i všeobecné smlouvy o lidských právech. Komise nespojuje ale právo na rodinný život s jinými právy, např. s právem na soukromý život. Druhý odstavec čl. 20 stanoví podmínky, za kterých může být do práva zasaženo. Konkrétně se jedná o dvě podmínky, které musí být splněny kumulativně. První podmínkou je soulad se zákonem a druhou je jasně definovaná rovnováha mezi zájmy státu a právem na rodinný život. Komise tak začlenila do článku pravidlo proporcionality, které se po dlouhou dobu pokoušela definovat rozhodovací činnost jednotlivých mezinárodních orgánů. Nutno podotknout, že mnou zkoumané mezinárodní orgány, Výbor pro lidská práva a ESLP, se na takto definovaném pravidle shodují. Samozřejmě výklad pojmu „spravedlivá rovnováha“ bude věcí další praxe a především jednotlivých případů konkrétních cizinců.

---

¹²²ALEINIKOFF, T. Alexander a Vincent CHETAIL. Migration and International Legal Norms. The Hague: T.M.C. AsserPress, 2003. s.193.

¹²³ Obligation to respect the right to family life

1. The expelling State shall respect the right to family life of an alien subject to expulsion.
2. The expelling State shall not interfere with the exercise of the right to family life, except where provided by law and on the basis of a fair balance between the interests of the State and those of the alien in question.

7. Vyhoštění vlastních občanů

V úvodu předkládané práce jsem definovala pojem cizinec, protože většina procesů vyhoštění se týká cizinců, kteří pobývají na území hostitelského státu. V některých případech, ale může dojít k situaci, kdy stát vyhostí vlastního státního příslušníka. Pojem „státní příslušník“ ve své práci budu používat jako synonymum k pojmu občan a jako antonymum k pojmu cizinec.

*Do současné doby neexistuje obecná úprava v mezinárodním právu, která by zakazovala vyhoštění vlastních občanů, nicméně schopnost státu vyhostit vlastního občana může být omezena mezinárodním právem lidských práv. Zaprvé některé lidskoprávní úmluvy přímo vyjadřují zákaz vyhoštění osob ze státu jejich státní příslušnosti. Za druhé právo zůstat ve státě své státní příslušnosti může přímo omezit právo státu vyhostit vlastního státního příslušníka. Za třetí povinnost jiného státu přijmout osoby se vztahuje pouze na jeho vlastní občany. Z uvedeného plyne, že vyhoštění vlastních občanů je možné pouze se souhlasem jiného, přijímacího státu. Za čtvrté mnoho států ve svém národním právu zakazuje vyhoštění vlastních občanů.*¹²⁴

Určení kritérií pro udělení státního občanství je obsaženo především ve vnitrostátních úpravách států. A to včetně České republiky, protože čl. 14 odst. 4 Listiny základních práv a svobod stanoví, že „Každý občan má právo na svobodný vstup na území České a Slovenské Federativní Republiky. Občan nemůže být nucen k opuštění své vlasti.“ Podobná ustanovení nalezneme i v ústavách Slovenské republiky¹²⁵, Polské republiky¹²⁶, Kanady¹²⁷, Švýcarska¹²⁸ či Nigérie¹²⁹.

Nicméně mohou nastat situace, kdy je sporné, jaké státní občanství osoba má, a v tuto chvíli vstupuje do popředí mezinárodní právo, aby poskytlo vodítko ke stanovení státní příslušnosti.¹³⁰ V této souvislosti se často uvádí rozsudek MSD Nottebohm proti Guatemale z 6.4.1955. Pan Nottebohm byl německým státním příslušníkem, který se v roce 1905 odstěhoval do Guatemaly, kde žil 34 let. Po vypuknutí druhé světové války odcestoval do Lichtenštejnska, kde na základě žádosti získal státní občanství. Později byl zatčen a

---

¹²⁴ A/CN.4/581.

¹²⁵ Srov. Čl. 23. Ústavy Slovenské republiky.

¹²⁶ Srov. Čl. 52 odst. 4 Ústavy Polské republiky.

¹²⁷ Srov. Čl. 6 odst. 1 Listiny práv a svobod Kanady.

¹²⁸ Srov. Čl. 25 odst. 1 Federální ústavy Švýcarska.

¹²⁹ Srov. Čl. 41 odst. 1 Ústavy republiky Nigérie.

¹³⁰ VÁLKOVÁ, Zuzana. Vyhoštění cizinců podle mezinárodního práva. Praha, 2008. Diplomová práce. Právnická fakulta Univerzity Karlovy.

deportován do Spojených států amerických, kde byl internován do roku 1946. Jeho majetek v Guatemale byl konfiskován. V roce 1951 Lichtenštejnsko poskytlo panu Nottebohmovi diplomatickou ochranu vůči Guatemale a žádalo navrácení jeho majetku. MSD v tom to případě konstatoval, že státní občanství je založeno na skutečném a faktickém vztahu jednotlivce a státu.¹³¹ Takovýto vztah zde mezi panem Nottebohmem a Lichtenštejnem konstatován nebyl, proto nebylo povinností Guatemaly považovat ho za lichtenštejnského občana.

Přestože neexistuje dosud univerzální úmluva zakazující vyhoštění vlastních občanů, je tento zákaz formulován jako mezinárodní obyčej¹³² a zakotvují ho i regionální úmluvy. Příkladem může být Americká úmluva o lidských právech a její článek 22, odst. 5, který stanoví, že: *Nikdo nesmí být vyhoštěn z území státu, jehož je státním příslušníkem a nesmí být zbaven práva vstupu do takového státu.*

Další mezinárodní dokument, který stanoví obdobné právo, je Protokol č.4 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod v čl. 3 odst. 1 a 2, které zní:

- 1) *Nikdo nebude, ať individuálně nebo hromadně, vyhoštěn ze státu, jehož je státním příslušníkem.*
- 2) *Nikdo nebude zbaven práva vstoupit na území státu, jehož je státním příslušníkem.*

Stejně pravidlo může být vyvozeno *a contrario* z čl. 12 odst. 4 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech:

Nikdo nesmí být svévolně zbaven práva vstoupit do své vlastní země.

Africká charta lidských práv a práv národů také stanoví podobný princip v čl. 12 odst. 2:

Každý má právo opustit jakoukoli zemi, včetně své vlastní, a právo vrátit se do vlastní země.

Toto právo může být omezeno pouze na základě zákona z důvodu ochrany národní bezpečnosti, práva a pořádku, veřejného zdraví nebo morálky.

Z uvedeného přehledu plyne, že pouze Africká charta obsahuje podmínky, za kterých je možné omezit právo státních občanů pobývat ve vlastní zemi, naopak znění ostatních mluv je poměrně striktní a nepřipouští žádné výjimky.

V minulosti bylo zbavení státní příslušnosti často používáno jako trest za spáchání trestného činu. Logicky se tedy nabízí otázka, který stát přijme cizího státního příslušníka, resp. osobu bez státní příslušnosti, která navíc byla odsouzena za trestný čin? V případě, že by se dokonce

---

¹³¹ Anglicky genuine link.

¹³² HENCKAERTS, Jean-Marie. *Mass expulsion in modern international law and practice*. Hague: Martinus Nijhoff Publishers, 1995.

jednalo o hromadné vyhoštění vlastních státních příslušníků, bylo by nalezení jiného státu či států, které by byly ochotné přijmout vyhošťované osoby, téměř nemožné. Taková možnost se nabízí tedy pouze u osob, které mají vícečetné státní občanství.¹³³

K porušení uvedeného práva dle Americké úmluvy o lidských právech došlo ze strany Dominikánské republiky, když v období mezi červnem a zářím 1991 bylo vyhoštěno z Dominikánské republiky přibližně 60 000 Hait'anů, kteří v Dominikánské republice pracovali jako sekáči cukrové třtiny. Meziamerická komise konstatovala jak porušení 22 odst. 9 Americké úmluvy o lidských právech, který zakazuje hromadné vyhoštění, ale především konstatovala porušení zákazu vyhoštění vlastních občanů, protože ve skupině vyhošťovaných byly i osoby, které se narodily na území Dominikánské republiky.¹³⁴

K ještě závažnějšímu porušení zákazu vyhoštění vlastních státních příslušníků došlo v případě hromadného vyhoštění senegalských státních příslušníků z Mauretánie, nicméně ve skupině vyhošťovaných byl i velký počet černošských Mauretánců. V dubnu 1989 vypukly nepokoje v pohraniční oblasti mezi Senegalem a Mauretánií, při kterých bylo zabito okolo 400 lidí. Jádrem sporu bylo právo využívat pastviny podél řeky. Tyto nepokoje vedly k odjezdu a následnému vyhoštění osob žijících v druhém státě než byl stát jejich státní příslušnosti. Etnické napětí mezi Mauretáci, jejichž dvě třetiny mají světlou pleť a jsou arabského původu, a Senegalci, kteří jsou převážně černošského původu, dlouhodobě narůstalo a to především vůči imigrantským komunitám. Jedním z důvodů napětí byl fakt, že arabské obyvatelstvo po dlouhou dobu zotročovalo černošské obyvatelstvo. Mauretánie bylo dokonce poslední zemí, která v roce 1980 oficiálně zakázala otroctví, nicméně praxe otroctví pokračovala dále. Mauretánie popřela vyhoštění vlastních občanů. Dle tvrzení Mauretánských autorit se nejednalo o Mauretánské státní příslušníky, protože se jednalo o potomky černošských Senegalců. Toto svědčí o velké důležitosti zákonů týkajících se státní příslušnosti a požadavků, které na ně mezinárodní právo klade či by mělo klást. Bylo odhadováno, že bylo vyhoštěno 40 000 až 50 000 černošských Mauretánců a to včetně skupin žijících v nejurodnějších oblastech. Kampaň za popření Mauretánské kultury v Senegalu pokračovala i mnoho let po popsáném incidentu.¹³⁵

---

¹³³ HENCKAERTS, Jean-Marie. *Massexpulsion in moderninternational law and practice*. Hague: MartinusNijhoffPublishers, 1995. s. 81.

¹³⁴ Annual Report of the Inter-American Commission on Human Rights 1999, OEA/ser.L/V/II.106 doc 6 rev., ze dne 13.4.200 Office of Rapporteur on Migrant Workers and Their Families in the Hemisphere.

¹³⁵ HENCKAERTS, Jean-Marie. *Mass expulsion in modern international law and practice*. Hague: Martinus Nijhoff Publishers, 1995. s. 83.

7.1 Shrnutí

Z výše uvedeného plyne, že prokazatelně existuje jak obyčejový zákaz, tak i smluvní zákaz vyhoštění vlastních občanů, nicméně k situacím, kdy jsou vlastní občasně vyhošťováni, stále dochází a to do konce v masovém měřítku. Na druhou stranu je ale třeba konstatovat, že se tak stává v méně rozvinutých zemích třetího světa. Například ESLP v žádném případě nekonstatoval porušení tohoto zákazu, ani nejsou známy žádné případy, kdy by na evropském kontinentě došlo k vyhoštění vlastních občanů.

Komise v navrhovaných člancích kodifikace přímo nezakazuje vyhoštění vlastních občanů, jak to stanoví všechny uvedené úmluvy, ale v navrhovaném čl. 9 zakazuje zbavení osoby státní příslušnosti pouze z důvodu, aby mohla být osoba vyhoštěna. Lze tedy předpokládat, že Komise pro mezinárodní práva považuje zákaz vyhoštění vlastních občanů za nesporný a jde hlouběji, když zakazuje státům jednání, kterým může být obejit zákaz vyhoštění vlastních občanů.

8. Závěr

V závěru své práce bych ráda odpověděla na otázku, kterou jsem si kladla na začátku práce, a to zda se mezinárodněprávní úprava vyhoštění vyvíjí směrem k vyšší ochraně práv cizinců, zda je jejich ochrana dostatečná nebo zda směřuje k upevnění práva státu řídit pobyt cizinců na svém území. V průběhu své práce jsem se snažila stanovit dílčí závěry pro jednotlivé skupiny vyhošťovaných, které jsem si vymezila v úvodu, proto nyní pouze obecně shrnu výsledky mého zkoumání.

V mezinárodním ani vnitrostátním právu není zpochybňováno oprávnění suverénního státu regulovat přítomnost osob cizí státní příslušnosti na svém území. Tomuto právu ale odpovídají i povinnosti, které musí stát při výkonu svého práva dodržovat. Právo státu regulovat migraci na jeho území je právem respektovaným již po mnoho staletí, ale až v poslední době, především s rozvojem ochrany lidských práv, je toto právo omezováno, usměrňováno a nesmí být vykonáváno svévolně. Současně se vyvíjí ochrana práv cizinců.

Cílem mé práce bylo zkoumat, zda mezinárodní právo veřejné poskytuje efektivní ochranu cizincům, jejichž práva by byla narušena či zda upřednostňuje právo státu cizince vyhostit. Vývoj ochrany práv jednotlivců je pomalý, po dlouhá léta se rozvíjel především na základě judikatury a nutnost zajištění práv cizinců byla konstatována právními teoretiky. Krokem kupředu k zajištění ochrany práv migrujících osob je snaha Komise OSN pro mezinárodní právo sjednotit současnou právní úpravu, která se může vyvinout v závaznou úmluvu, která by garantovala co nejvyšší standard ochrany práv migrujících jedinců, resp. těch, kterým má být autoritativně ukončen pobyt na území hostitelského státu. Do dnešního dne Komise OSN pro mezinárodní právo zpracovala existující právní úpravu a navrhla články¹³⁶, které obsahují jak oprávnění státu vyhostit cizince, tak i práva, která mají být vyhošťovanému cizinci zaručena. Z textu navrhovaných článků je patrná snaha mezinárodního společenství o ochranu jednotlivých osob. Je samozřejmě otázkou budoucnosti, zda práce Komise OSN pro mezinárodní právo vyústí v úmluvu, která vejde v platnost, resp. se stane účinnou.

V úvodu jsem vymezila, že se zaměřím na posuzování práv vyhošťovaných cizinců v demokratických zemích, kde je ochrana lidských práv na nejvyšší úrovni. Nicméně, jak vyplynulo z mého zkoumání, i tyto státy se i v současné době dopouštějí porušování práv, která cizincům zaručují tradiční úmluvy, kterými jsou státy vázány. Na druhou stranu existují mezinárodní kontrolní orgány, které tyto situace podchycují a přispívají tak k zvyšování standardu ochrany práv cizinců.

---

¹³⁶ A/CN.4/L.797.

Ve své práci jsem se zaměřila na tři skupiny vyhošťovaných osob, kterým je třeba zajistit zvláštní ochranu. Stěžejní kapitolou byla analýza přístupu Komise OSN pro mezinárodní právo k cizincům, kteří realizují svůj rodinný život na území hostitelského státu. V průběhu zpracování své práce jsem došla k závěru, že porušení práva na rodinu a rodinný život je před mezinárodními kontrolními orgány namítáno poměrně často a v důsledku opakovaného projednávání existuje rozsáhlá judikatura. Nutnost ochrany tohoto práva není v teorii ani praxi zpochybňována, judikatura pouze specifikuje, jaké jednání státu je neoprávněným a nepřiměřeným zásahem do uvedeného práva. Obecně lze konstatovat, že vyhoštění je považováno za zásah do rodiny a rodinného života, ale pokud jsou splněny podmínky, jedná se o zásah dovolený, proto je velmi důležité nastavení podmínek, za kterých je stát oprávněn do práva zasáhnout. K tomuto závěru došla i Komise OSN pro mezinárodní právo.

Vyhoštění vlastních občanů vyhošťujícího státu bylo další oblastí, kterou jsem se zabývala. V tomto případě nejsou připuštěny žádné výjimky, kdy by vyhoštění bylo možné. Této praxe se drží i Komise OSN pro mezinárodní právo, která se ve své práci plně shoduje se současnou úpravou.

Zajímavou částí mého zkoumání bylo hromadné vyhoštění. I zde lze vyvodit obecné pravidlo zákazu vyhoštění, ale v případě války tento přístup není jednoznačný a autoři se v názoru na něj rozcházejí. Navrhované články Komise OSN pro mezinárodní právo se touto problematikou zabývají detailně a hromadné vyhoštění zakazují a zdůrazňují povinnost státu přezkoumat každý individuální případ. V tomto Komise OSN pro mezinárodní právo navazuje na názor ESLP, který v tomto smyslu konstantně rozhoduje. Komise OSN pro mezinárodní právo se výslovně nezabývá hromadným vyhoštěním v průběhu ozbrojeného konfliktu.

Práce Komise OSN pro mezinárodní právo vychází z aktuálního právního stavu, praxe jednotlivých států a rozhodnutí mezinárodních orgánů. V kontextu západních demokratických států tak sjednocuje současný stav, avšak v případě států s méně rozvinutou ochranou lidských se jeví jako přínos při zajištění potřebné ochrany jednotlivců. Komise OSN pro mezinárodní právo flexibilně reaguje na současný vývoj a sjednocení platné úpravy může být účinným nástrojem pro ochranu práv cizinců.

9. Seznam zkratk

EÚLP	Evropská úmluva o ochraně lidských práv a svobod
ESLP	Evropský soud pro lidská práva
Komise	Komise OSN pro mezinárodní právo
MSD	Mezinárodní soudní dvůr
Pakt	Mezinárodní pakt o občanských a politických právech

10. Seznam literatury

Prameny

Africká charta lidských práv a práv národů

Americká úmluva o lidských právech

Arabská charta lidských práv

Evropská úmluva o ochraně lidských práv a svobod

Mezinárodní pakt o občanských a politických právech

Úmluvy o právním postavení osob bez státní příslušnosti

Úmluva o právech dítěte

Ženevská úmluva o ochraně civilních osob za války

Literatura

ALEINIKOFF, T. Alexander a Vincent CHETAIL. Migration and International Legal Norms. The Hague: T.M.C. Asser Press, 200.

Amnesty International, AI Index: EUR 41/008/2005, červen 2005.

BAKKER, Gina. Mass expulsion of foreign nationals: A 'special violation of human rights' - Communication 292/2004, Institute for Human Rights and Development in Africa v Republic of Angola. African Human Rights Law Journal. 2009, Volume 9 No 1.

BOGUSZ, Barbara. Irregular migration and human rights: theoretical, European, and international perspectives. Boston: Martinus Nijhoff Publishers, 2004.

COLEMAN, Nils. European Readmission Policy : Third Country Interest and Refugee Rights. Leiden (the Netherlands) : Martinus Nijhoff Publishers, 2009. The reasons for common readmission policy.

CORNELISSE, Galina. Immigration detention and human rights: rethinking territorial sovereignty. Boston: Martinus Nijhoff Publishers, 2010.

ČEPELKA, Čestmír a Pavel ŠTURMA. Mezinárodní právo veřejné. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2008.

DE ZAYAS, Alfred M. International Law and Mass Population Transfers, 16 Harv. Int'l. L. J. 207, 1975.

EGGLI, Ann Vibeke. Mass Refugee Influx and the Limit of Public International Law. Hague: Martinus Nijhoff Publishers, 2002.

EVANS, Malcolm a Rachel MURRAY. The African Charter on Human and Peoples' Rights: The System in Practice, 1986 - 2006. Cambridge: Cambridge University Press, 2008.

GOODWIN-GILL, Guy S.: International law and the movement of persons between states, Oxford: Clarendon press 1978.

GOODWIN-GILL, Guy S. The refugee in international law. 2. ed. Oxford: Clarendon Press, 1998, Clarendon Paperbacks.

HATHAWAY, James C. The rights of refugees under international law. New York (USA) : Cambridge University Press, 2005.

HENCKAERTS, Jean-Marie. Mass expulsion in modern international law and practice. Hague: Martinus Nijhoff Publishers, 1995.

HOWLEY, Jacob D. Unlocking the Fortress: Protocol No. 11 and the Birth of Collective Expulsion Jurisprudence in the Council of Europe System. 21 Geo. Immigr. L.J. 111 2006-2007.

JELÍNEK, Jiří a kol. Trestní právo hmotné. 1. vydání. Praha : Leges, 2009.

LAMBERT, Helene. The Position of Aliens in Relation to the European Convention on Human Rights. Strasbourg (France) : Council of Europe Publishing, 2006.

PELLONPÄÄ, Matti. Expulsion in international law: a study in international aliens law and human rights with special reference to Finland. Helsinki: Distribution, Akateeminen Kirjakauppa, 1984.

POŘÍZEK, Pavel. Vstup cizince na území státu (pohled mezinárodního, unijního a českého práva). Brno, 2012. Disertační práce. Právnická fakulta Masarykovy univerzity.

Preliminary report on the expulsion on aliens, Organizace spojených národů, A/CN.4/554.

Report of the International Conference on Population and Development, A/CONF.171/13:
Report of the ICPD (94/10/18).

Second report on the expulsion of aliens, Organizace spojených národů, A/CN.4/573 (dále jen A/CN.4/573).

Seventh report on the expulsion on aliens, Organizace spojených národů, A/CN.4/642.

SCHEU, Harald Christian. Evropská vízová politika a opatření proti nelegální migraci. In Vízová politika a praxe v ČR v kontextu Evropské unie. Quo vadis, visum?. Brno : Kancelář veřejného ochránce práv, 2010.

ŠTURMA, Pavel: Mezinárodní trestní soud a stíhání zločinů podle mezinárodního práva, Karolinum, Praha, 2002.

ŠTURMA, Pavel, HONUSKOVÁ, Věra a kol.: Teorie a praxe azylu a uprchlictví. Praha: Univerzita Karlova, Právnická fakulta, 2006.

TIBURCIO, Carmen. The human rights of aliens under international and comparative law. Boston, MA: M. Nijhoff Publishers, c2001. ISBN 9041115501.

Third report on the expulsion on aliens, Organizace spojených národů, A/CN.4/581.

VÁLKOVÁ, Zuzana. Vyhoštění cizinců podle mezinárodního práva. Praha, 2008. Diplomová práce. Právnická fakulta Univerzity Karlovy.

VERMEER-KUNZLI, Annemarieke. The Subject Matters: The ICJ and Human Rights, Rights of Shareholders, and the Diallo Case. Leiden Journal of International Law. 2011, č. 24.

YOTOVA, Rumiana. Case note: Ahmadou sadio Diallo (Republic of Guinea) v. Democratic Republic of Congo, 7 Cambridge Student L. Rev. 2011.

Judikatura

Abdulaziz, Cabales a Balkandali v. UK, rozhodnutí ze dne 14.10.1983, Application No. 9214/80, 9473/81, 9474/81

Ahmadou Sadio Diallo (Guinea) v. Demokratická republika Kongo ze dne 30.11.2010

Beldjoudi v. France, rozsudek ze dne 12.11.1990, Application No. 12083/86

Berrehab v. Netherlands, rozsudek ze dne 21.6.1988, Application No. 10730/84

Canepa and Stewart v. Canada, UN Doc. CCPR/C/58/D/930/2000 z 16.12.1996

Communication 292/2004 Institute for Human Rights and Development in Africa v. Republic of Angola

Communication No. R 9/35, Decision of April 9, 1981, Report of the HRC 1981, p 134, HRLJ 1981

Čonka v. Belgie, Application no. 51564/99.

Fong Yue Ting v. United States (1893), 149 U. S. 698, 37 Law Ed. 905.

Gül v. Switzerland, rozhodnutí ze dne 10.1.01994, Application No. 23218/94

Chae Chan Ping v. United States (1889), 130 U. S. 531, 32 Law Ed 1068.

Shaugnessy v. US ex. rel. Mezei, 345 US 206 (1953)

Stewart v. Canada, UN Doc. CCPR/C/50/D/538/1993 z 18.3.1994

Winata v. Australia, UN. Doc. CCPT/C/72/D//930/200 z 16.8.2001

Annual Report of the Inter-American Commission on Human Rights 1999, OEA/ser.L/V/II.106 doc 6 rev., ze dne 13.4.200 Office of Rapporteur on Migrant Workers and Their Families in the Hemisphere, in

Internetové zdroje

www.hudoc.org – databáze rozsudků ESLP

www.mvcr.cz – webová stránka Ministerstva vnitra České republiky

www.oxfordreference.com – právní slovník

www.un.org/law/ilc/ - webová stránka Komise pro mezinárodní právo OSN

Expulsion under international law - Abstract

The purpose of my thesis is to analyze legislation of expulsion under international public law and comparison with draft articles of United Nation International Law Commission, that works on the topic for several years. The main aim of the thesis is to investigate if contemporary international legislation on expulsion provides protection of human rights of the aliens or if it prefers the state's right to expel the alien and compare today situation with work of UN International Law Commission that might result in a new international treaty in the future.

The thesis is composed of eight chapters, each of them dealing with different aspects of the expulsion. Each chapter contains a partial conclusion.

Chapter One is introductory and describes the research question and explains content of next chapters. Chapter Two defines used methodology and used literature. Chapter Three is subdivided into five parts. First two parts describe a right of a state to expel an alien and its development. Part Three deals with limits of the right to expel, mainly describes human right that can be affected by expulsion. Part Four focuses on definition of target country of the expulsion and part Five focuses on a definition of an alien.

Chapter Four defines basic terminology used in the thesis and generally in migration law. Chapter Five concentrates on mass expulsion and this chapter consists of six parts. Part One focuses on mass expulsion during war and after war. Part Two investigates which international treaties deal with expulsion in peace time. Part Three addresses the definition of mass expulsion and parts Four and Five provide an analysis of mass expulsion according to European Convention for Human Rights and African Charter on Human and Peoples' Rights. Chapter Six concentrates on problems resulting from protection of family and family life of aliens facing expulsion from host country. The chapter is subdivided into two parts and provides an outline of relevant provisions of Covenant of Political and Civil Rights and European Convention for Human Rights and connected judgments. Chapter Seven is an analysis of expulsion of the state's own citizens

Conclusions are drawn in Chapter Eight. During my research I found out that the right of a state to expel an alien is undeniable. The states exercise this right often however according to the legislation the right is limited. Human rights are one of these limits. Protection of human rights of migrants who are supposed to be expelled is necessary but legislation on expulsion is disintegrated. A plan of UN International Law Commission to unify the rules seems to be

beneficial. The draft articles contain the highest level of protection which was reached for expelled migrants by applicable international treaties.

Klíčová slova

Česky:

Cizinci

Právo vyhostit

Ochrana před vyhoštěním

Anglicky:

Aliens

Right to expel

Protection from expulsion